

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
DARBO TEISĖS KATEDRA

Mariaus Dainausko
neakivaizdinio skyriaus
IV kurso studento

Magistro darbas

**Valstybės tarnautojų teisė jungtis į profesines sąjungas
ir jos įgyvendinimo sąlygos**

Vadovas: lekt. dr. N. Kasiliauskas

Recenzentas: doc. dr. D. Petrylaitė

Vilnius 2009

Turinys

Įvadas	2
1. Teisės jungtis į profesines sąjungas samprata ir turinys.	4
2. Teisės jungtis į profesines sąjungas tarptautinis teisinis reguliavimas	13
2.1. TDO teisės jungtis į profesines sąjungas teisinis reguliavimas	14
2.2. Europos socialinės chartijos nuostatos dėl teisės jungtis į profesines sąjungas.....	16
2.3. Asociacijų laisvės principas Europos Sąjungos teisėje.....	17
3. Teisės jungtis į profesines sąjungas ribojimai	19
3.1. Teisės jungtis į profesines sąjungas ypatumai valstybės tarnyboje	19
3.2. Teisės jungtis į profesines sąjungas ypatumai policijoje bei kitose statutinėse tarnybose	28
3.3. Teisės jungtis į profesines sąjungas ypatumai kariuomenėje	36
3.4. Teisių susijusių su teisės jungtis į profesines sąjungas įgyvendinimas valstybės tarnyboje	41
3.4.1. Kolektyvinių derybų ypatumai valstybės tarnyboje	42
3.4.2. Kolektyvinės sutartys valstybės tarnyboje.....	45
3.4.3. Valstybės tarnautojų teisė streikuoti	50
Išvados	54
Santrauka.....	56
Summary	57
Naudota literatūra.....	58

Ivadas

Valstybės tarnautojai, kaip ir kitos socialinės grupės, pagrįstai siekia derybų keliu suderėti kuo palankesnes darbo sąlygas bei socialines garantijas. Būtina tokio dialogo prielaida – aiškūs subjektai, kuriais, be abejo, iš vienos pusės yra darbdaviai (valstybė), o iš kitos pusės – organizacijos atstovaujantios valstybės tarnautojus. Valstybės tarnybos santykiai Lietuvoje yra priskiriami viešosios teisės reguliavimo sričiai. Valstybės tarnyboje vienintelis darbuotojų atstovas Lietuvoje yra profesinės sąjungos.

Jau po Pirmojo pasaulinio karo Vakarų Europos valstybių nacionaliniuose teisės aktuose pradėtas vartoti terminas „asociacijų laisvė“ ir 1919 m. Versalio taikos konferencijoje įsteigta Tarptautinė darbo organizacija. Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, asociacijų laisvės: teisė jungtis į profesines sąjungas bei profesinių sąjungų teisės, tapo labai aktualios ir todėl atsirado būtinybė tarptautiniu lygiu sukurti šių teisių apsaugos mechanizmą. Viena reikšmingiausių ir autoritetingiausių organizacijų siekiant minėtų tikslų – Tarptautinė darbo organizacija, kurios viena pagrindinių funkcijų – asociacijų laisvės apsauga, kuri įvardijama kaip viena pagrindinių taikos ir socialinio teisingumo garantijų. Regioniniu lygmeniu daugiausia dėmesio skiria Europos Taryba. Šios organizacijos iniciuota ir priimta Europos socialinė chartija laikoma svarbiausia ir išsamiausia tarptautine sutartimi dėl žmogaus ekonominių ir socialinių teisių. Šis tarptautinės teisės aktas šalia kitų teisių įtvirtinta darbuotojams teisę laisvai jungtis į organizacijas bei vesti kolektyvines derybas.

Šiandien nekyla abejonių, kad tarptautiniai teisės standartai pripažįsta darbuotojų neribotą asociacijų laisvę privačiame sektoriuje, siekiant ginti savo darbo, socialinius bei ekonominius interesus. Tačiau kyla klausimas ar valstybės tarnautojai turėdami specifinį statusą turi absoliučią teisę jungtis į profesines sąjungas bei naudotis kitomis glaudžiai susijusiomis teisėmis: kolektyvinių derybų teise, teise sudaryti kolektyvines sutartis bei teise į streiką.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos Vyriausybė mažina ir dar žada mažinti valstybės tarnautojų (taip pat ir pareigūnų) atlyginimus bei ketina atleisti dalį valstybės tarnautojų. Rengiamasi įvairioms protesto akcijoms. Šiame darbe nagrinėjama tema tiesiogiai siejasi su blogėjančios ekonominės situacijos keliama įtampa tiek visuomenėje, tiek ir valstybės tarnautojų tarpe, galimybėmis išsaugoti bei apginti savo teises bei gerbūvį. Todėl didėja teisės jungtis į profesines sąjungas valstybės tarnyboje aktualumas, nes kaip minėta, vienintelis valstybės tarnautojų atstovas Lietuvoje – profesinės sąjungos.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstyta, formuluojamas pagrindinis šio mokslinio darbo tikslas – ištirti valstybės tarnautojų teisę jungtis į profesines sąjungas teisinį reglamentavimą Lietuvoje, identifikuojant Lietuvos teisės normų reguliuojančių šią teisę atitiktis tarptautinės teisės normoms problemas ir pasiūlyti šių problemų sprendimo būdus.

Tyrimo tikslas įgyvendinamas, sprendžiant šiuos uždavinius:

- 1) nustatyti teisės jungtis į profesines sąjungas sąvoką ir turinį;
- 2) ištirti teisės jungtis į profesines sąjungas tarptautinį teisinį reguliavimą;
- 3) išanalizuoti tarptautinės teisės normų įtaką Lietuvos valstybės tarnautojų teisės jungtis į profesines sąjungas teisiniam reguliavimui;
- 4) nustatyti teisės jungtis į profesines sąjungas ypatumus valstybės tarnyboje, policijoje, kitose statutinėse organizacijos bei krašto apsaugos tarnyboje;
- 5) aptarti su valstybės tarnautojų teise jungtis į profesines sąjungas susijusias teises: kolektyvinių derybų teisę, kolektyvinių sutarčių sudarymo galimybes bei teisę streikuoti valstybės tarnyboje.

Pagrindiniai magistro darbo šaltiniai – Lietuvos Respublikos konstitucija, Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas, Tarptautinės darbo organizacijos konvencijos, šios organizacijos Asociacijų laisvės komiteto praktika, Ekspertų komiteto išvados, Pataisytosios Europos socialinės chartijos nuostatomis, Europos socialinių teisių komiteto išvados. Darbe išanalizuoti Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimai. Darbe remiamasi D. Petrylaitės, V. Tiažkijaus bei išsamius tyrimus šioje srityje atlikusio N. Kasiliausko darbais.

Tyrimas atliktas naudojant įvairius mokslinio tyrimo metodus. Lyginamojo metodo pagalba buvo lyginamas teisinis reguliavimas Lietuvoje su tarptautiniu, daromos išvados dėl jo atitikimo. Loginė analizė praverė tiriant norminę ir specialiąją literatūrą, darant ir grindžiant išvadas, apibendrinimus. Lingvistinis metodas taikytas siekiant darbe atskleisti naudojamų terminų sampratą. Pagrindinis tyrimo objektas – valstybės tarnautojų teisės jungtis į profesines sąjungas teisinis reglamentavimas.

Darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje aiškinamasi teisės jungtis į profesines sąjungas sąvoka ir turinys. Antrojoje dalyje analizuojamas teisės jungtis į profesines sąjungas tarptautinis teisinis reguliavimas. Trečioje dalyje siekiama išsiaiškinti kaip nacionalinėje teisėje įtvirtinta valstybės (karjeros) tarnautojų teisė jungtis į profesines sąjungas, šios teisės įgyvendinimo sąlygos, galimybės bei ribojimai, kiek šie ribojimai atitinka tarptautinės teisės aktus.

1. Teisės jungtis į profesines sąjungas samprata ir turinys.

Įvairaus pobūdžio visuomeniniai susivienijimai – būtinas atviros pliuralistinės visuomenės elementas. Žmonės jungiasi į juos siekdami organizuoti ginti savo teises ir interesus politinio, ekonominio, kultūrinio, socialinio ir kitose gyvenimo srityse. Tokie susivienijimai – reikšminga iškilusių bendrų problemų sprendimo priemonė, daranti įtaką valstybės bei visuomenės gyvenimui¹. Asociacijos laisvė – universalus principas leidžiantis demokratinei visuomenei atsirasti ir plėtotis. Tai principas, leidžiantis pagal interesus struktūruoti visuomenę ir užtikrinti atskirų visuomenės grupių subjektų interesų pusiausvyros galimybę². Lietuvos Respublikos Konstitucijos 35 straipsnyje³ įtvirtinta piliečiams laiduota teisė vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas, t.y. į visuomeninius susivienijimus, jei šių tikslai ir veikla nėra priešingi Konstitucijai ir įstatymams. Ši konstitucijos norma siejasi su tarptautiniu asociacijų teisės reglamentavimu. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 20 straipsnyje⁴ yra įtvirtinta kiekvieno žmogaus teisė jungtis į asociacijas. Tarptautinio pielitinių ir politinių teisių pakto 22 straipsnyje⁵ skelbiama, kad kiekvienas asmuo turi teisę laisvai jungtis į asociacijas kartu su kitais, įskaitant teisę steigti profesines sąjungas ir stoti į jas siekiant ginti savo interesus. Analogiškos nuostatos įtvirtintos ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁶ 11 straipsnyje, kuris skelbia, kad kiekvienas turi teisę laisvai rengti taikius susirinkimus, jungtis į asociacijas kartu su kitais, taip pat teisę steigti ir stoti į profesines sąjungas savo interesams ginti.

Ši konstitucijos norma siejasi su tarptautiniu asociacijų teisės reglamentavimu Konstitucijos 50 straipsnyje detalizuota ir išplėtotą Konstitucijos 35 straipsnyje piliečiams laiduojamą teisę. Konstitucijos 50 straipsnis įtvirtina konkrečią asociacijos rūšį, kurios veikla pasireiškia darbo ir su juo susijusių visuomeninių santykių srityje. Tai vienos iš darbo santykio šalių – darbuotojų teisė kurti profesines sąjungas, kurios veikia savarankiškai ir gina darbuotojų profesines, ekonomines ir socialines teises bei interesus. Nuo pat savo atsiradimo profesinės sąjungos nuėjo ilgą kelią kovodamos dėl pripažinimo ir

---

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Ats. redaktorius JOVAIŠAS, K. Vilnius: Teisės institutas, 2000. p. 293-294, ISBN 9955-9346-0-3.

² TIAŽKIJUS, V. Darbo teisė: Teorija ir praktika. I tomas. Justitija, Vilnius, 2005. p. 178. ISBN 9986-616-15-6.

³ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁴ Visuotinės žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-2497.

⁵ Tarptautinio pielitinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288.

⁶ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987.

savo teisių⁷. Teisė jungtis į profesines sąjungas įtvirtinta ir jau anksčiau minėtuose tarptautiniuose dokumentuose: Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 23 straipsnio 3 dalyje, nustatyta, kad kiekvienas turi teisę steigti profesines sąjungas ir stoti į jas, kad būtų ginami savi; Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 22 straipsnyje; Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 11 straipsnyje.

Daugelyje valstybių asociacijų laisvę, įskaitant profesines sąjungas kaip specifines asociacijas darbo ir su juo susijusių visuomeninių santykių srityje, garantuoja ir saugo konstitucinės reikšmės aktai. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintus asociacijų laisvės principus, profesinių sąjungų teisinį statusą, jų teises bei pareigas detalizuoja Lietuvos Respublikos Profesinių sąjungų įstatymas⁸. Jo preambulėje nustatyta, kad „Profesinės sąjungos yra savanoriškos, savarankiškos ir savaveiksmės organizacijos, atstovaujančios ir ginančios darbuotojų profesines darbo, ekonomines, socialines teises bei interesus“. Šis įstatymas įtvirtina profesinių sąjungų laisvę, reglamentuoja jų steigimosi tvarką, veiklos formas, teises ir pareigas ir numato profesinėms sąjungoms ir jų nariams teikiamų garantijų sistemą.

Asociacijų, lygiai taip pat ir profesinių sąjungų, laisvė yra dvejopos prigimties – ji įtvirtina individualią asmens galimybę kurti, stoti į asociacijas ir kartu užtikrina pačių asociacijų teisę laisvai ir savarankiškai veikti. Individualiosios asociacijų laisvės turinį sudaro kiekvieno darbuotojo teisė kartu su kitais darbuotojais steigti profesinę sąjungą, taip pat teisė stoti į jau įkurtą profesinę sąjungą. Darbuotojai turi pasirinkimo teisę, be išankstinio kieno nors leidimo ar išipareigojimo stoti, taip pat išstoti iš profesinių sąjungų, vadovaudamiesi tik tų profesinių sąjungų taisyklėmis (statutais, įstatais). Darbuotojui taip pat suteikiama teisė laisvai apsispręsti, į kurią būtent profesinę sąjungą jis norėtų stoti⁹. Teisės doktrinoje skiriama „pozityvioji“ ir „negatyvioji“ asociacijų laisvė. Asmenų laisvė nevaržomai, savarankiškai steigti profesines sąjungas ar stoti į jas teisės doktrinoje yra laikoma „pozityviaja“ asociacijų laisve. „Negatyvioji“ asociacijų laisvė suprantama kaip visiška darbuotojo laisvė nusteigti profesinės sąjungos, nestoti į jokią profesinę sąjungą ir nedalyvauti jos veikloje, todėl draudžiama diskriminuoti darbuotoją ir sieti jo priėmimą į darbą ar palikimą darbe su tuo, kad jis apsisprendė nedalyvauti profesinės sąjungos veikloje, taip pat dėl to suteikti jam papildomų garantijų ar lengvatų arba jas sumažinti.

Individualiosios asociacijų laisvės įtvirtinimas pagal tarptautinius standartus įpareigoja valstybę užtikrinti, kad nebūtų priimtas joks įstatymas, taisyklė ar taikoma

---

⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Ats. redaktorius JOVAIŠAS, K. Vilnius: Teisės institutas, 2000. p. 449-450, ISBN 9955-9346-0-3.

⁸ Lietuvos Respublikos Profesinių sąjungų įstatymas // Valstybės žinios, 1991, Nr. 34-933.

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Ats. redaktorius JOVAIŠAS, K. Vilnius: Teisės institutas, 2000. p. 452, ISBN 9955-9346-0-3.

praktika, kuri trukdytų darbuotojų laisvai kurti jiems atstovaujančias organizacijas ar jungtis į jas. Pavyzdžiui, valstybė negali uždrausti darbuotojams laisvai jungtis į organizacijas, dalyvauti jų veikloje, be to, ji negali ne tik priversti įstatymu stoti į profesines sąjungas, bet ir numatyti sunkiai įvykdomų profesinių sąjungų kūrimo procedūrų.¹⁰ Tačiau tarptautinėse sutartyse numatoma, kad galimos šios teisės išlygos naudojimuisi šia teise, jeigu tokie ribojimai nustatomi įstatymais ir kurie yra būtini demokratinėje visuomenėje valstybės ar visuomenės saugumo interesams ar siekiant apsaugoti kitų asmenų teisę bei laisvę. Pagal Profesinių sąjungų įstatymo 1 straipsnį teisė laisvai jungtis į profesines sąjungas ir dalyvauti jų veikloje turi asmenys, teisėtai dirbantys pagal darbo sutartį ar kitais įstatymų nustatytais pagrindais Lietuvos Respublikos teritorijoje, turi teisę laisvai jungtis į profesines sąjungas ir dalyvauti jų veikloje. Tarptautiniuose žmogaus teisių dokumentuose profesinių sąjungų steigimo laisvė garantuojama visiems darbuotojams. TDO konvencijos Nr. 87 9 straipsnis, taip pat pagal TDO konvencijos Nr. 98 5 straipsnis numato, kad valstybių nacionaliniai įstatymai ir kiti teisės norminiai aktai turi nustatyti, kaip šios garantijos yra taikomos ginkluotosioms pajėgoms ir policijai. Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymo 1 straipsnyje¹¹ numatyta, kad „šio įstatymo taikymo ypatybės krašto apsaugos, policijos, valstybės saugumo ir kitose organizacijose gali būti nustatytos šių organizacijų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose“.

Analizuojant teisės jungtis į profesines sąjungas turinį svarbu išsiaiškinti profesinių sąjungų atliekamas funkcijas. Išskiriamos pagrindinės profesinių sąjungų funkcijos: apsauginė, atstovavimo, kontrolinės ir priežiūros.

Apsauginė profesinių sąjungų funkcija – tai darbuotojų teisių ir interesų gynimas esant individualiems arba kolektyviniams darbo santykiams. Be to, pabrėžtina, kad demokratinėse valstybėse ekonominių socialinių interesų apsauga sudaro tokių organizacijų steigimo prigimtį¹².

Atstovavimo funkciją profesinės sąjungos įgyvendina užtikrindamos darbuotojų teises ir interesus individualių bei kolektyvinių darbo santykių srityje. Individualių darbo santykių atveju profesinės sąjungos atstovauja savo narių teisėms ir interesams (specialusis atstovavimas). Tačiau, esant atitinkamam prašymui, profesinės sąjungos gali imtis ir neprisijungusių darbuotojų interesų apsaugos. Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymo 11 ir 12 straipsniuose nustatyta, o Darbo kodekse detalizuota profesinių sąjungų teisė atstovauti visam įmonės darbuotojų kolektyvui sudarant

¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Ats. redaktorius JOVAIŠAS, K. Vilnius: Teisės institutas, 2000. p. 452, ISBN 9955-9346-0-3.

¹¹ Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymas // Valstybės žinios, 1991, Nr. 34-933.

¹² KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 120. ISBN 978-609-95028-0-9.

kolektyvines sutartis, taip pat teisė vesti derybas ir sudaryti sutartis su darbdaviais, jų organizacijomis dėl darbuotojų užimtumo ir perkvalifikavimo, darbo organizavimo ir apmokėjimo, darbo ir gyvenimo sąlygų gerinimo bei kitų klausimų. Darbo kodeksas atstovavimo pirmumo teisę suteikia profesiniai sąjungai ir tik nesant profesinės sąjungos, darbuotojų atstovavimo teisę suteikiam darbo tarybai (19 straipsnio 1 dalis). Atstovavimą patvirtina ir tai, kad pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso 62 straipsnio 4 dalį¹³ kolektyvinės sutarties projektą turi patvirtinti darbuotojų kolektyvas, o 59 straipsnio 2 dalį įmonėje sudaryta kolektyvinė sutartis taikoma visiems tos įmonės darbuotojams, neatsižvelgiant į jų narystę sutartį pasirašiusioje profesinėje sąjungoje. Konstitucijos 51 straipsnyje laiduojama darbuotojų teisė streikuoti taip pat patvirtina atstovavimo funkciją, nes pagal Darbo kodekso 77 straipsnio 1 dalį darbuotojų streikas pripažįstamas teisėtu tik tuo atveju, kai streiko paskelbimo procedūroje dalyvauja profesinė sąjunga ir nors Profesinių sąjungų įstatymo 23 straipsnio 2 dalis numato, kad profesinės sąjungos turi teisę skelbti streiką gindamos savo narių teises, tačiau pagal Darbo kodekso 77 straipsnio 1 dalį profesinės sąjungos sprendimą skelbti streiką turi patvirtinti tos įmonės darbuotojai slaptu balsavimu. Tai suponuoja, kad kolektyvinių darbo santykių srityje profesinės sąjungos atstovauja visų darbuotojų, nepriklausomai nuo narystės, interesams.

Kontrolinė profesinių sąjungų funkcija atliekama viešai prižiūrint valstybės institucijų ir darbdavių veiklą, kontroliuojant tokių subjektų veiklos atitiktį darbuotojų teisėms ir interesams. Profesinių sąjungų įstatymo 17 straipsnis nustato, kad „profesinės sąjungos turi teisę kontroliuoti, kaip darbdavys laikosi ir vykdo su jų atstovaujamų darbuotojų teisėmis ir interesais susijusius darbo, ekonominius ir socialinius įstatymus, kolektyvines sutartis ir susitarimus“. Šiam tikslui profesinės sąjungos gali steigti ir turėti inspekcijas, teisinės pagalbos tarnybas ir kitas institucijas¹⁴. Profesinės sąjungos įgalioti asmenys, vykdydami nurodytas kontrolės funkcijas, turi teisę nekliudomai lankytis įmonėse, įstaigose, organizacijose, kuriose dirba tos profesinės sąjungos atstovaujami darbuotojai, ir susipažinti su dokumentais apie darbo, ekonomines ir socialines sąlygas. Profesinės sąjungos turi teisę reikalauti iš darbdavio panaikinti jo sprendimus, kurie pažeidžia teisę įstatymų nustatytas darbuotojų darbo, ekonomines ir socialines teise. Šiuos reikalavimus darbdavys turi išnagrinėti ne vėliau kaip per 10 dienų, dalyvaujant juos pateikusios profesinės sąjungos atstovams. Jeigu darbdavys laiku neišnagrinėja profesinių sąjungų reikalavimo arba atsisako jį patenkinti, tai vadovaujantis Profesinių sąjungų įstatymo 18 straipsniu profesinė sąjunga turi teisę kreiptis į teismą. Svarbi yra ir

¹³ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569.

¹⁴ PETRYLAITĖ, D. Profesinių sąjungų veikla ir socialinės partnerystės plėtra Lietuvoje. Jonava, 2008. p. 14. ISBN 978-9955-532-84-2.

profesinėms sąjungoms suteikta galimybė siūlyti traukti atsakomybėn pareigūnus, kurie pažeidžia darbo įstatymus, neužtikrina saugių darbo sąlygų, nevykdo kolektyvinės sutarties ar kitų tarpusavio susitarimų (Profesinių sąjungų įstatymo 19 str.). Profesinės sąjungos atlieka taip pat ir individualių darbo santykių kontrolės funkciją, pavyzdžiui, darbo sutarties nutraukimo atveju. Darbdaviui pažeidinėjant imperatyvias teisės normas, profesinė sąjunga gali imtis intervencinių priemonių – turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti nutraukti neteisėtus veiksmus arba apsvarstyti galimybę pradėti kolektyvinį ginčą. Valstybės lygmeniu profesinės sąjungos įgyvendina kontrolinę funkciją per savo atstovus, deleguotus į atitinkamas patariamąsias institucijas (Lietuvos Respublikos trišalė taryba, Garantinio fondo taryba ir kt.).

Profesinių sąjungų kompetencijos turinį sudaro įstatymų suteiktos teisės ir laisvės. Profesinių sąjungų deklaruojamos teisės nėra subjektinės teisės procesine prasme, nes jos nėra ginamos, negalima pareikšti ieškinio ir neįmanoma jų apginti teisiniu būdu. Nė vienas darbuotojas, kuriam įstatymas užtikrina šias teises, tačiau atima galimybę steigti profesinę sąjungą ar stoti į ją, taip pat kuris negalėjo dalyvauti streike ar kitoje protesto akcijoje, negalėtų kreiptis į teismą ir reikalauti, kad subjektas, trukdantis įgyvendinti minėtas laisves, nustotų tai daryti ir susilaikytų nuo tokių veiksmų ateityje. Profesinių sąjungų autonomija reiškia ne tai, kad valstybės valdžia pripažįsta teisę jungtis į profesines sąjungas ar streikuoti, bet tai, kad valstybė toleruoja tokią darbuotojų laisva valia inicijuojamą ir vykdomą veiklą. Todėl siūloma veiksmus, kuriuos darbuotojai atlieka įgyvendindami asociacijų laisvę, vadinti ne teisėmis, o profesinių sąjungų laisvėmis. Su tokia nuomone galima ir nesutikti, nes vadovaujantis aptartais argumentais net nepriklausoma profesinių sąjungų veikla, vykdoma siekiant apsaugoti darbuotojų teises ir atstovauti jų interesams, būtų laikoma leidžiama, t. y. tik toleruojama. Juolab kad profesinių sąjungų teises galima apginti ir teisiniu būdu. Pavyzdžiui, pagal Profesinių sąjungų įstatymo 8 straipsnio 9 dalį atsisakymas registruoti profesinės sąjungos įstatus gali būti skundžiamas apylinkės teismui. Be to, visi aptartieji tarptautinės teisės aktai vartoja profesinių sąjungų teisių sąvoką¹⁵. Profesinių sąjungų teisės ir laisvės yra nustatytos įstatymuose. Jos pagal savo teisinę prigimtį gali būti suskirstytos į organizacines (statutines), funkcinės, išimtinės, jurisdikcinės, paritetinės ir kitas.

Organizacinė (statutinė) profesinių sąjungų teisė apima teisę parengti veiklos įstatus ir reglamentus, laisvai rinkti savo atstovus, organizuoti savo aparatą ir veiklą, formuoti veiklos programą, įgyti nuosavybės, savarankiškai tvarkyti lėšas ir turtą.

---

¹⁵ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 121-122. ISBN 978-609-95028-0-9.

Profesinės sąjungos gali užsiimti įvairia veikla, kuri padėtų įgyvendinti įstatuose numatytus tikslus – organizuoti susirinkimus ir mitingus, užsiimti leidyba, gamybine ūkine veikla ir kt.

Profesinių sąjungų įstatymas numato reikšmingas individualios asociacijų laisvės garantijas. Pavyzdžiui, darbdavys negali atleisti iš darbo savo iniciatyva (išskyrus atvejus, kai įmonė likviduojama ar pradėtos bankroto procedūros, taip pat jei darbuotojas nuteisiamas už tyčinį nusikaltimą) ir valia darbuotojo – įmonėje veikiančios profesinės sąjungos nario, negavęs tos profesinės sąjungos renkamojo organo išankstinio sutikimo (Profesinių sąjungų įstatymo 21 str.). Darbuotojai, išrinkti į renkamuosius profesinės sąjungos organus ir nenutraukę su darbdaviu sudarytos darbo sutarties, naudojami dar didesnėmis garantijomis – jie negali būti atleisti iš darbo darbdavio iniciatyva (išskyrus įmonės likvidavimo, pradėtų bankroto procedūrų atvejus, taip pat jei darbuotojas nuteisiamas už tyčinį nusikaltimą) ir valia ar perkelti į kitą darbą (išskyrus ypatingus stichinių nelaimių, nelaimingų atsitikimų ir panašius atvejus), taip pat jiems negalima skirti drausminių nuobaudų, jeigu nėra gauta išankstinio šio profesinės sąjungos renkamojo organo sutikimo. Profesinių sąjungų nariams, atleistiems iš darbo dėl jų išrinkimo į renkamasias pareigas profesinių sąjungų organizacijose, pasibaigus įgaliojimams renkamosiose pareigose, suteikiamas pirmesnis darbas (pareigos), o jeigu jo nėra – kitas lygiavertis darbas (pareigos) toje pačioje arba, darbuotojui sutikus, kitoje įmonėje, įstaigoje, organizacijoje. Darbuotojas, išrinktas į renkamuosius tos įmonės, įstaigos, organizacijos profesinės sąjungos organus ir dėl to nutraukęs darbo santykius, prilyginamas tos įmonės, įstaigos, organizacijos darbuotojui ir jam taikomos socialinės garantijos visą buvimo renkamosiose pareigose laiką. Kitos garantijos darbuotojams, išrinktiems į renkamuosius profesinės sąjungos organus, gali būti nustatytos kolektyvinėse ir kitose sutartyse (Profesinių sąjungų įstatymo 21 str.)¹⁶.

Svarbi profesinių sąjungų teisių grupė yra vadinamosios paritetinės teisės, atsirandančios įgyvendinant socialinę partnerystę, kurios leidžia spręsti kai kuriuos klausimus kartu su darbdaviais, jų organizacijomis ar valstybės institucijomis Darbo, socialinių, ekonominių sąlygų nustatymas ir su tuo susijusių klausimų sprendimas dvišaliuose, trišaliuose organuose, kurie sudaryti iš suinteresuotų šalių atstovų – viena iš socialinės partnerystės formų. Socialinė partnerystė sudaro sąlygas darbuotojų, darbdavių ir valstybinių institucijų atstovams suderinti skirtingus interesus ir susitarimais pasiekti kompromisinį sprendimą dėl abipusių teisių ir pareigų svarbiausiais darbo, socialiniais ir ekonominiais klausimais. Svarbiausi socialinės partnerystės organai yra Trišalė taryba ir

---

¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Ats. redaktorius JOVAIŠAS, K. Vilnius: Teisės institutas, 2000. p. 459, ISBN 9955-9346-0-3.

Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba. Be paritetinių teisių, reikia paminėti profesinių sąjungų teisę dalyvauti darbdaviui priimant sprendimus. Pagal Profesinių sąjungų įstatymo 13 straipsnio 1 dalį „darbo, ekonominius, socialinius klausimus įstatymų numatytais atvejais darbdavys privalo spręsti, suderinęs su profesinės sąjungos organais.“ Tokia profesinių sąjungų teisė dalyvauti darbdaviui priimant sprendimus, o kartu atitinkamai ir darbdavio pareigos, gali būti trejopo pobūdžio: tai profesinių sąjungų teisė gauti informaciją apie tam tikrą darbdavio sprendimą, taip pat teisė teikti konsultaciją darbdaviui dėl jo numatomo priimti sprendimo ir galiausiai teisė suderinti, patvirtinti ar kitokiu būdu sankcionuoti darbdavio sprendimą, – kitaip darbdavio sprendimas neturi juridinės galios¹⁷.

Funkcinės teisės – tai profesinių sąjungų teisės, tiesiogiai susijusios su profesinių sąjungų paskirtimi ir veiklos tikslais. Funkcinės teisės profesinės sąjungos įgyja atlikdamos pagrindinę savo misiją ir funkciją – gindamos ir atstovaudamos savo narių ir kitų darbuotojų ekonominėms, socialinėms bei profesinėms teisėms ir teisėtiems interesams¹⁸. Įgytų funkcinių teisių pobūdis ir ribos dažniausiai priklauso nuo to, kokios rūšies profesinė sąjunga tas teises įgyvendina. Nacionaliniai profesinių sąjungų junginiai dalyvauja dvišalėse ir trišalėse derybose su Vyriausybe bei darbdavių organizacijomis, kur derasi dėl visiems darbuotojams palankių sąlygų nustatymo, pavyzdžiui, minimalaus darbo užmokesčio, pašalpų didinimo ir kt. Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų 14 straipsnis profesinėms sąjungoms ir jų susivienijimams suteikia teisę teikti pasiūlymus valstybinės valdžios ir valdymo institucijoms dėl norminių aktų darbo, ekonominiiais ir socialiniais klausimais priėmimo, pakeitimo ar panaikinimo. Be to, Profesinių sąjungų įstatymo 16 straipsnyje įtvirtinta teisė profesinėms sąjungoms ir jų susivienijimams gauti jų veiklai reikalingą informaciją darbo, ekonominiiais ir socialiniais klausimais, kurią valstybės organai ir organizacijos privalo pateikti per įstatymo nustatytą terminą.

Išimtinės profesinių sąjungų teises reglamentuoja DK ir Profesinių sąjungų įstatymas. Profesinių sąjungų įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje ir DK 77 straipsnio 1 dalyje nustatyta išimtinė profesinių sąjungų teisė skelbti streiką nacionaliniu, šakos ar teritorijos lygiu. Nors DK įteisino darbo tarybas, kurios, kaip ir profesinės sąjungos, atstovauja ir gina darbuotojų interesus tose įmonėse, tačiau joms suteikta kompetencija veikti tik įmonės lygiu. Profesinių sąjungų įstatymo 12 straipsnyje numatyta išimtinė profesinių sąjungų teisė sudaryti sutartis su darbdavių organizacijomis. Šis straipsnis kalba ne tik apie kolektyvines

---

¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Ats. redaktorius JOVAIŠAS, K. Vilnius: Teisės institutas, 2000. p. 457-458, ISBN 9955-9346-0-3.

¹⁸ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 123. ISBN 978-609-95028-0-9.

sutartis, bet ir apie visus kitus susitarimus, kuriuos darbuotojų atstovai gali sudaryti su darbdavių organizacijomis, susivienijimais dėl darbuotojų užimtumo, perkvalifikavimo, darbo organizavimo apmokėjimo, darbo ir gyvenimo sąlygų gerinimo ir kitų klausimų. Darbo tarybos taip pat turi teisę sudaryti įvairius susitarimus su darbdaviais, bet tik įmonės lygiu. Tuo tarpu susitarimai su darbdavių organizacijomis įmanomi tik aukštesniu nei įmonės lygiu. Tai patvirtina ir DK 50 straipsnis, numatantis nacionalines, šakos ir teritorines kolektyvines sutartis tarp profesinių sąjungų ir darbdavių organizacijų.

Profesinių sąjungų įstatymo 22 straipsnis nurodo, kad profesinės sąjungos turi ir jurisdikcijos teisių, t. y. dalyvauja įstatymo nustatyta tvarka sprendžiant individualius ir kolektyvinius darbo ginčus. Nagrinėjant individualius darbo ginčus profesinės sąjungos dalyvauja per darbo ginčų komisiją, o kolektyvinius – per taikinimo komisiją DK nustatyta tvarka.

Kita svarbi profesinių sąjungų teisių grupė – teisė dalyvauti darbdaviui priimant sprendimus. Profesinių sąjungų įstatymo 13 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta darbdavio pareiga darbo, ekonominius ir socialinius klausimus įstatymų nustatytais atvejais spręsti suderinus su profesinės sąjungos organais. Tokia profesinių sąjungų teisė dalyvauti darbdaviui priimant sprendimus, atitinkamai ir darbdavio pareigos gali būti trejopo pobūdžio: profesinių sąjungų teisė gauti informaciją apie tam tikrą darbdavio sprendimą, taip pat teisė į konsultacijas su darbdaviu dėl jo numatomo priimti sprendimo, ir teisė suderinti, patvirtinti ar kitokiu būdu sankcionuoti darbdavio sprendimą, tai yra priimti bendrą sprendimą DK 47 straipsnis numato darbuotojų atstovų teisę į informavimą ir konsultavimą. Šiame straipsnyje įtvirtinta profesinių sąjungų teisė gauti informaciją iš darbdavio ir konsultuotis įstatymų, kolektyvinės sutarties ar kitokio susitarimo numatytais atvejais. DK 230 straipsnis iliustruoja profesinių sąjungų teisę sankcionuoti darbdavio sprendimus: įmonės administracija gali tvirtinti darbo tvarkos taisykles tik suderinusi su darbuotojų atstovais¹⁹.

Profesinių sąjungų įgalioti asmenys teisė nekliudomai lankytis įmonėse, įstaigose ir organizacijose, kuriose dirba tos profesinės sąjungos atstovaujami darbuotojai, ir susipažinti su dokumentais apie darbo, ekonomines ir socialines sąlygas. Prie šios teisių grupės priskirtinos ir kitos ne mažiau reikšmingos profesinių sąjungų teisės: reikalauti panaikinti darbdavio sprendimus, kurie pažeidžia jų narių teises (Profesinių sąjungų įstatymo 18 straipsnis), siūlyti traukti atsakomybėn pareigūnus, kurie pažeidžia darbo

---

¹⁹ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 125-126. ISBN 978-609-95028-0-9.

įstatymus, neužtikrina saugių darbo sąlygų, nevykdo kolektyvinės sutarties ar kitokių tarpusavio susitarimų (Profesinių sąjungų įstatymo 19 straipsnis).

2. Teisės jungtis į profesines sąjungas tarptautinis teisinis reguliavimas

Darbo santykiuose Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų valstybių, reglamentuoja ir tarptautiniai teisės aktai. Aiškinant asociacijų laisvės principą, taip pat reikia remtis tiek vidaus teise, tiek ir tarptautiniais teisės aktais, kuriuose yra Lietuvos išipareigojimų, susijusių su asociacijų laisve ir profesinių sąjungų teisėmis laisvėmis. Pažymėtina, kad minėtos laisvės ir teisės, nors ir įtvirtintos skirtinguose tarptautinės teisės šaltiniuose, turi būti interpretuojamos vienodai, atsižvelgiant į siekį jas vienodai ir visuotinai taikyti.

Tarptautiniai teisės aktai sukuria tam tikras prievolės valstybei, jos gyventojams – pasaulio bendrijos nariams²⁰. Šiuo atveju svarbiausia tarptautinė organizacija yra TDO ir jos priimti teisės aktai dėl darbo santykių reguliavimo: tai pagrindinės TDO konvencijos: Konvencija Nr. 87 „Dėl asociacijų laisvės ir teisės jungtis į organizacijas gynimo“ (1948 m.) ir Konvencija Nr. 98 „Dėl teisės jungtis į organizacijas ir vesti kolektyvines derybas principų taikymo“ (1949 m.). Kiti tarptautiniai teisės šaltiniai yra tam tikrų regioninių organizacijų (pavyzdžiui, Europos Sąjungos) institucijų priimti norminiai aktai. Vienas iš svarbesnių – 1989 m. Europos Bendrijos chartija dėl darbuotojų pagrindinių socialinių teisių ir laisvių. Be abejo, pabrėžtini ir kiti Europos Tarybos dokumentai: 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 1961 m. Europos socialinė chartija ir 1996 m. pataisytoji Europos socialinė chartija. Asociacijų laisvė darbo ir su juo susijusių visuomeninių santykių srityje visuotinio pripažinimo susilaukė tik po Tarptautinės darbo organizacijos (toliau – TDO) įsikūrimo 1919 metais ir pagrindinių veiklos nuostatų įtvirtinimo šios organizacijos statute bei Versalio sutarties XIII skyriuje. Greta pagrindinio postulato, kad darbas neturi būti laikomas preke, vienoje iš devynių pagrindinių nuostatų, kuriomis turėjo vadovautis šalys – TDO narės, buvo įtvirtinta ir asociacijų laisvė. TDO savo deklaracijoje dėl veiklos tikslų ir paskirties pažymi vieną svarbiausių principų ir veiklos tikslų – asociacijų laisvės užtikrinimą. Todėl TDO priimtose konvencijose ir rekomendacijose dėl asociacijų laisvės sudarė teisinį pagrindą universaliai šios laisvės pripažinimui ir apsaugai valstybių - TDO narių vidaus teisėje. Tačiau toks asociacijų laisvės įtvirtinimas tarptautiniuose žmogaus teisių dokumentuose buvo tik pradžia ir ilgainiui įgavo vis didesnę reikšmę²¹. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos (1948 m.) 20 straipsnyje skelbiama kiekvieno žmogaus teisė į susirinkimus ir asociacijas, įtvirtintas draudimas versti žmogų priklausyti asociacijai, 23

²⁰ NEKROŠIUS, I. et al. Darbo teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 89. ISBN 978-9955-30-027-4.

²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Ats. redaktorius JOVAIŠAS, K. Vilnius: Teisės institutas, 2000. p. 450-451, ISBN 9955-9346-0-3.

straipsnyje deklaruojama kiekvieno žmogaus teisė kurti profesines sąjungas arba stoti į jas savo interesams ginti. Dar labiau šias teises išplėtojo 1966 m. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas ir Tarptautinis pilietinių ir politinių paktas.

2.1. TDO teisės jungtis į profesines sąjungas teisinis reguliavimas

Kaip viena iš pagrindinių TDO atliekamų funkcijų nurodomas Asociacijų laisvės ir kolektyvinių derybų su darbdaviais laisvės principas, o tai, kaip yra nurodoma TDO konvencijos preambulėje²², yra vienas iš svarbiausių taikos ir socialinio teisingumo garantų. Tarp daugelio daugiašalių ir dvišalių, universalių ir regioninių dokumentų dėl sutartinio pobūdžio darbo, originaliausios, vertinant teisiniu požiūriu, yra TDO konvencijos.

Kaip vienos iš svarbiausių reglamentuojančių valstybės tarnautojų teisę jungtis į profesines sąjungas klausimu paminėtinos šios: Konvencija Nr. 87 dėl asociacijų laisvės ir teisės jungtis į organizacijas gynimo, Konvencija Nr. 98 dėl teisės jungtis į organizacijas ir vesti kolektyvines derybas bei Konvencija Nr. 151 dėl darbo santykių valstybės tarnyboje²³. Greitai po Konvencijų Nr. 87 ir 98 priėmimo, TDO padarė išvadą, kad asociacijos laisvės principo įgyvendinimui reikėjo kontroliuojančio organo, siekiant garantuoti šio principo įgyvendinimą šalyse, kurios ratifikavusiose atitinkamas konvencijas. Todėl, 1951 metais TDO įkuria Asociacijų laisvės komitetą tirti nusiskundimams dėl asociacijų laisvės principo pažeidimų, nežiūrint į tai ar šalis yra ratifikavusi atitinkamas konvencijas²⁴.

Asociacijų laisvės komitetas nagrinėdamas bylas ne kartą konstatavo, kad standartai, numatyti Konvencijoje Nr. 87, taikomi visiems darbuotojams “be skirtingumo”, todėl yra taikomi ir valstybės tarnautojams. Komiteto nuomone neteisinga daryti bet koki skirtumą profesinių sąjungų veikloje tarp darbuotojų privačiame sektoriuje ir valstybės tarnautojų, kadangi darbuotojai abiejose kategorijose turi turėti teisę organizuotis, kad būtų ginami jų profesiniai interesai²⁵. Valstybės tarnautojų teisės įkurti profesines sąjungas paneigimas, kur šią teisę turi darbuotojai privačiame sektoriuje, ko pasekoje valstybės tarnautojų organizacijos neturi tų privilegijų ir pranašumų kaip kitos profesinės sąjungos, todėl atsiranda valstybės tarnautojų ir jų organizacijų diskriminacija palyginti su privataus sektoriaus darbuotojais ir jų organizacijomis. Minėta situacija sukelia abejonių dėl atitikimo

²² TDO konstitucija [žiūrėta: 2008-11-23]. Prieiga per internetą <<http://www.ilo.org/ilolex/english/constq.htm>>.

²³ NEKROŠIUS, I. et al. Darbo teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p.89. ISBN978-9955-30-027-4

²⁴ Prieiga per internetą: <<http://www.ilo-mirror.cornell.edu/public/english/standards/norm/applying/freedom.htm>> [žiūrėta 2008-11-25].

²⁵ Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition. Geneva: International labour offices, 2006. p. 46-47.

Konvencijos Nr. 87 2, 3 ir 8 straipsniams, pagal kurią darbuotojai be jokio išskirtinumo turi turėti teisę įkurti ir prisijungti prie organizacijų savo pasirinkimu be išankstinio leidimo.

TDO konferencijos metu²⁶ pastebėta, kad viešųjų valstybės asmenų ir kiti valstybės tarnautojų asociacijos laisvė yra pripažinta išsivysčiusiose bei daugelyje besivystančių šalių, tačiau nemažai valstybės tarnautojų vis dar susiduria su kliūtimis. TDO jurisprudencijoje yra ne kartą akcentuota, kad valstybės tarnautojų asociacijų bei kolektyvinių derybų laisvės turi būti gerbtina. Valstybės tarnautojai visame pasaulyje yra pareiškę apie teisės jungtis į organizacijas ir vesti kolektyvines derybas pažeidimus. Tvirtinimai svyruoja nuo įstatymų, paneigiančių teisę jungtis į organizacijas ir vesti kolektyvines derybas, iki smurto ir net profsąjungų atstovų nužudymų. Nemažai atvejų kai valstybės tarnautojai neturi teisės sudaryti kolektyvinių susitarimų. Konferencijos metu tai pat buvo kreipiamas dėmesys ir į tai kad, nors valstybės tarnautojų teisė streikuoti yra pripažinta tarptautiniuose dokumentuose, tačiau dažnai yra suvaržyta TDO organizacijos narių įstatymuose²⁷.

Teisė jungtis į organizacijas valstybės tarnautojams tarptautiniu lygiu pripažinta jau 1948 metais priimtoje TDO konvencijoje Nr. „Dėl asociacijų laisvės ir teisės jungtis į organizacijas gynimo“. 1949 m. priimtoje TDO konvencijoje Nr. 98 „Dėl teisės jungtis į organizacijas ir vesti kolektyvines derybas principų taikymo“ valstybės tarnautojai, dalyvaujantys valdant valstybę, nurodyti kaip grupė, kuriai ši konvencija netaikoma, taigi jiems negalioja skatinimas visokeriopai plėtoti savarankiškas derybas siekiant sureguliuoti darbo sąlygas (Konvencijos 6 straipsnis) ir tai neturi būti interpretuojama kaip jų teisų apribojimas ar statuso pabloginimas²⁸.

TDO Asociacijų laisvės komitetas, analizuodamas TDO priimtų konvencijų tarpusavio ryšius pasisakė, kad konvencija Nr. 151, kurios išankstinė paskirtis papildyti konvenciją Nr. 98, numatydama tam tikras apsaugines sąlygas valstybės tarnautojams, ypač dėl ribojimo jungtis į organizacijas, neprieštarauja ir nenusilpnina Konvencijoje Nr. 87 numatytos teisės jungtis į organizacijas²⁹. Asociacijų laisvės komitetas pripažino, kad valstybės tarnautojų dirbančių institucijose, kurie atsižvelgiant į jų atliekamas funkcijas, įgyvendina valstybės valdymą Konvencija Nr. 151 numato ypatumus tokių valstybės

---

²⁶ Freedom of association in practice: Lessons learned. Report of the director-general. Global report under the follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work. Geneva: International Labour Office, 97th Session 2008, Report I (B), p. 44-45

²⁷ Ibid. p. 14.

²⁸ KASILIAUSKAS, N. Kolektyvinės sutartys valstybės tarnyboje. Vilniaus universiteto mokslo darbai: Teisė, 2005, Nr. 55. p. 34. ISSN 1392-1274.

²⁹ Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition. Geneva: International labour offices, 2006. p. 213. para 1061.

tarnautojų, kuriems netaikoma Konvencija Nr. 98, ir Komitetas pripažįsta, kad tam tikrų kategorijų valstybės tarnautojams (ypatingai užimantiems aukštus postus) netaikomos šių Konvencijų suteikta apsauga dėl teisės vienytis į organizacijas ribojimo ar kolektyvinių derybų dėl darbo santykių garantijos. Tačiau Komitetas pažymi, kad tam tikrų kategorijų darbuotojų išbraukimas iš Konvencijų Nr. 98 ir Nr. 151 veikimo sferos, negali būti interpretuojamas kaip kokiu nors būdu mažinančios ar pažeidžiančios pagrindinę visų darbuotojų teisę vienytis į organizacijas, kurią suteikė Konvencija Nr. 87. Jokiomis Konvencijų Nr. 98 ir Nr. 151 nuostatomis nebandoma riboti Konvencijos Nr. 87 taikymo apimties, o priešingai – šių konvencijų nuostatos ir konvencijos Nr. 98 parengiamasis darbas rodo siekius sustiprinti konvencijos Nr. 87 nuostatas³⁰.

2.2. Europos socialinės chartijos nuostatos dėl teisės jungtis į profesines sąjungas

Regioniniu lygmeniu daugiausia svarbi Europos taryba. Šios organizacijos narės – Europos valstybės, įsipareigojusios ginti pilietines, politines, ekonomines ir socialines žmogaus teises ir demokratiją, sprendžiančios socialines ir kitas Europos visuomenės problemas. Šios organizacijos iniciuota ir priimta Europos socialinė chartija laikoma svarbiausia ir išsamiausia tarptautine sutartimi dėl žmogaus ekonominių ir socialinių teisių³¹. Šis tarptautinės teisės aktas šalia kitų darbo ir socialinių teisių įtvirtintų Europos socialinėje chartijoje, įtvirtinta darbuotojų teisę laisvai jungtis į organizacijas bei teisę į kolektyvines derybas.

Teisę jungtis į organizacijas numato Europos socialinė chartijos 5 straipsnis, kuris teigia, kad susitariančios šalys, siekdamos užtikrinti arba skatinti darbuotojų ir darbdavių laisvę kurti vietines, nacionalines ar tarptautines organizacijas savo ekonominiams ar socialiniams interesams ginti ir stoti į šias organizacijas, įsipareigoja savo nacionalinės teisės normomis nevaržyti šios laisvės arba jų netaikyti taip, kad ją varžytų. Kokiu mastu minėtos garantijos turi būti taikomos policijai, susitariančioms šalims leista nustatyti vidaus įstatymais. Pabrėžtina, kad minėta nuostata nepaneigia policijos pareigūnų teisės jungtis į profesines sąjungas kaip tokios, o tik leidžia šalims nustatyti asociacijų laisvės mastą. Tuo tarpu, asmenims tarnaujantiems karinėse pajėgose susitariančioms

---

³⁰ Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition. Geneva: International labour offices, 2006. p. 213. para 1062.

³¹ NEKROŠIUS, I. et al. Darbo teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 91. ISBN 978-9955-30-027-4.

šalims leista vidaus įstatymuose apriboti ne tik mastą, kuriuo yra taikomos numatytos garantijos, bet ir visai netaikyti šios garantijos.

Neatsiejama nuo teisės jungtis į organizacijas – teisė į kolektyvines derybas numatyta Europos socialinės chartijos 6 straipsnyje, kuriame teigiama, kad susitariančios šalys, siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į kolektyvines derybas, prisiima įsipareigojimus kuriant savanoriškų derybų tarp darbdavių organizacijų ir darbuotojų profesinių sąjungų mechanizmą, siekiant kolektyvinėmis sutartimis reguliuoti darbo santykius ir darbo sąlygas bei panaudojant sutaikymo ir savanoriško arbitražo instituciją darbo ginčams spręsti. Europos socialinė chartijos 6 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta teisė streikuoti, kilus interesų konfliktams, su sąlyga, kad bus laikomasi įsipareigojimų pagal anksčiau sudarytas kolektyvines sutartis. Manytina, kad Europos socialinė chartijos 6 straipsnyje suteiktos teisės, valstybės tarnyboje neturi būti ribojamos, o policijoje ir krašto apsaugoje šios teisės gali būti ribojamos sutinkamai su Chartijos 5 straipsnyje numatytomis išimtimis bei atsižvelgiant į susitariančių šalių vidaus įstatymus.

Aiškinant Europos socialinės chartijos nuostatas, labai svarbus yra Europos socialinių teisių komitetas, kuris nagrinėja kolektyvinius skundus ir teikia savo išvadas dėl chartijos taikymo Ministrų komitetui.

2.3. Asociacijų laisvės principas Europos Sąjungos teisėje

Kalbant apie Europos Sąjungos nuostatas, susijusias su asociacijų laisve, reikia paminėti ir Europos Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartiją³², priimtą 1989 metais. Šioje Chartijoje deklaruojama asociacijų ir kolektyvinių derybų laisvė – Europos Bendrijos darbdaviai ir darbuotojai turi teisę jungtis į asociacijas savo ekonominiams ir socialiniams interesams apsaugoti. Pagal Europos Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartiją, kiekvienas darbuotojas yra laisvas stoti arba nestoti į tokias organizacijas nepatirdamas dėl to jokio tikėtino asmeninio ar profesinio nuostolio. Darbuotojams bei jų atstovams užtikrinama teisė interesų konfliktų atveju imtis kolektyvinių veiksmų, taip pat ir streiko³³.

Asociacijų laisvę taip pat užtikrina Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija³⁴, kurios 12 straipsnyje nustatyta, kad kiekvienas turi laisvę jungtis į visokio lygio

---

³² Europos Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartija. Official Journal of the European Communities. 1989, C323.

³³ NEKROŠIUS, I. et al. Darbo teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 92-93. ISBN 978-9955-30-027-4

³⁴ Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija. [Žiūrėta: 2009-02-24]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303LT.01000101.htm>>.

asociacijas, ypač dėl politinių, profesinių sąjungų ir pilietinių klausimų; vadinasi kiekvienas asmuo turi teisę steigti profesines sąjungas ir stoti į jas, kad būtų ginami jo interesai. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija įtraukta į Sutartį dėl Konstitucijos Europai³⁵, kuri įsigalios, kai bus ratifikuota visų Europos Sąjungos valstybių narių. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 28 straipsnyje įtvirtinta kolektyvinių derybų ir veiksmų teisė, t.y. užtikrinama darbuotojų ir darbdavių bei jų organizacijų teisė vesti derybas ir sudaryti atitinkamo lygio kolektyvines sutartis pagal Bendrijos ir nacionalinius įstatymus ir praktiką, o esant interesų konfliktui – imtis kolektyvinių veiksmų, įskaitant streikus, savo interesams ginti³⁶. Minėti chartijos straipsniai neišskiria valstybės tarnautojų, statutinių valstybės tarnautojų ir ginkluotojų pajėgų atstovų kaip atskiros kategorijos asmenų, kuriems gali būti taikomi ribojimai.

Reglamentuojant socialines teise svarbi ir Europos Bendrijos steigimo sutartis³⁷. Šios sutarties 136 straipsnyje skelbiama, kad Europos Bendrija ir valstybės narės, atsižvelgdamos į pagrindines socialines teises, nustatytas 1961 m. spalio 18 d. Turine pasirašytoje Europos socialinėje chartijoje ir 1989 m. Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijoje, mano, jog būtina skatinti kurti geresnes gyvenimo bei darbo sąlygas, kad palaikant jų gerėjimą būtų galima siekti ir geresnio administracijos ir darbuotojų dialogo. Sutarties 137 straipsnio 1 dalies f punkte skelbiama, kad Europos Bendrija siekdama 136 straipsnyje keliamų tikslų tarp tikų sričių remia ir papildo valstybių narių veiklą atstovavimo darbuotojų ir darbdavių interesams bei šių interesų ir bendrų sprendimo kolektyvinio gynimo. Tačiau 136 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad Taryba negali priimti teisės aktų, kurie reguliuotų klausimus susijusius su darbo užmokesčiu, teise jungtis į asociacijas, teise streikuoti arba teisės imtis lokautų.

---

³⁵ Sutartis dėl Konstitucijos Europai // Valstybės žinios, 2006, Nr. 117-4452.

³⁶ NEKROŠIUS, I. et al. Darbo teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 93. ISBN 978-9955-30-027-4

³⁷ Konsoliduota Europos bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios, 2004, Nr. 2 – 2.

3. Teisės jungtis į profesines sąjungas ribojimai

Teisės jungtis į profesines sąjungas ribojimai numatomi vidaus įstatymuose arba tarptautiniuose dokumentuose. Su profesinių sąjungų veikla susijusių laisvių ir viešojo intereso konfliktas dažniausiai kyla viešajame sektoriuje. Profesinių sąjungų įstatymo 1 straipsnio antrojoje dalyje numatoma, kad šio įstatymo taikymo galimybės krašto apsaugos, policijos, valstybės saugumo ir kitose organizacijose gali būti nustatytos šių organizacijų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose³⁸.

Profesinių sąjungų teisių ir laisvių ribojimo galimybes pirmiausia numato tarptautiniai teisės aktai. Profesinių sąjungų teisių ir laisvių ribojimas tarptautinių sutarčių numatytu pagrindu turėtų užtikrinti, kad profesinių sąjungų teisės bus ginamos arba apribotos panašiai visose valstybėse, nes tarptautinėse sutartyse atsispindi kitų valstybių praktika. Taikant tarptautines sutartis ir siekiant nustatyti leistinus profesinių sąjungų veiklos laisvės ribojimus kyla nemažai sunkumų, nes kai kurios nuostatos yra bendro pobūdžio, abstrakčios, profesinių sąjungų veiklos laisvės ribos nustatomos remiantis tarptautinių sutarčių aiškinimu, kuris ne visada yra suderintas, dalis tarptautinių sutarčių negali būti taikomos tiesiogiai, tam tikri profesinių sąjungų veiklos laisvės principai numatyti ne vienoje tarptautinėje sutartyje. Teisės ir laisvės gali būti apribotos tik ypatingais atvejais. Būtina išlaikyti proporciją tarp individualių interesų ribojimo ir ginamo viešojo intereso svarbos. Todėl valstybei draudžiama pernelyg kištis į individo veiklą, riboti individo veiklos laisvę galima tik išimtiniais atvejais. Tokie ribojimai turi būti aiškiai nurodyti įstatyme, be to, atskiri ribojimai ar jų visuma negali pažeisti ribojamos teisės ar laisvės esmės ar nulemti, kada tokia teisė ar laisvė nebetenka prasmės. Dažniausiai keliamas klausimas apie galimybes riboti valstybės tarnautojų, policijos ir kariuomenės profesinių sąjungų teisių ir laisvių sritį³⁹.

3.1. Teisės jungtis į profesines sąjungas ypatumai valstybės tarnyboje

Teisės teorija nepateikia vieno valstybės tarnybos ar valstybės tarnautojo apibrėžimo. Valstybės tarnybos ypatumą lemia tai, kad jai būdingi ir darbo santykių požymiai, be to bendra tarnautojo sąvoka vartojama ne tik siaurąja – valstybės tarnautojo – prasme, bet ir daug plačiau. Priimta valstybės tarnautojus skirstyti į dvi grupes: viešojo

---

³⁸ TIAŽKIJUS, V. Darbo teisė: Teorija ir praktika. I tomas. Justitija, Vilnius, 2005. p. 186. ISBN 9986-616-15-6.

³⁹ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 91-92. ISBN 978-609-95028-0-9.

valdymo tarnybos (angl. civil service) ir viešųjų paslaugų tarnybos (angl. public service). Antrosios grupės tarnautojų (mokytojų, gydytojų ir k.t.) funkcijos nesiskiria, kad ir kur jie dirbtų – valstybinėje (savivaldybėse), viešojoje ar privačioje įstaigoje, todėl jų tarnybiniai (darbo) santykiai be jokių išlygų yra darbo teisės reguliavimo objektas. Tuo tarpu viešojo administravimo tarnautojus (angl. civil service) su valstybe sieja ypatingi santykiai: valstybė – suverenas, o valdininkas – valdžios atstovas, valstybės agentas, patikėtinis. Reguluojant valstybės viešojo valdymo tarnautojų tarnybinius santykius vyrauja viešosios (administracinės) teisės elementai, ribojantys, daugeliu atveju – pašalinantys sutartinio reguliavimo galimybes. Šita mokslinė koncepcija pagrįsti ir Lietuvos įstatymai. pagal Valstybės tarnybos įstatymo 1 straipsnio 2 punktą, valstybės tarnautojas – fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantis viešąjį administravimą. Be to, prie valstybės tarnautojų kategorijos priskiriami tik tie valstybės ir savivaldybių institucijose dirbantys asmenys, kurie eina pareigas, įtrauktas į to įstatymo tvarka patvirtintus valstybės tarnautojų pareigybių sąrašus. Su valstybės tarnautojais darbo sutartys nesudaromos. Darbo įstatymai jiems taikomi tiek, kiek jų statuso nereglamentuoja valstybės tarnybos įstatymas, t.y. subsidiariai. Valstybės tarnybos įstatymas, remiantis jo 4 straipsniu, netaikomas valstybės politikams, teisėjams, prokurorams ir kai kurioms kitoms darbuotojų kategorijoms, kurių statusą nustato specialūs įstatymai. darbo įstatymai jiems taikomi taip pat subsidiariai. Be to, darbo teisė reguliuoja kai kuriuos kitus visuomeninius santykius, kuriais nėra tiesiogiai įgyvendinamas žmogaus gebėjimas dirbti, bet jie yra glaudžiai susiję su visuomeniniais darbo santykiais. Tai darbuotojų kolektyvo santykiai su darbdaviais, darbuotojų ir darbdavių asociacijų tarpusavio santykiai⁴⁰.

Valstybės tarnautojas yra atitinkamų valstybės arba savivaldybės institucijų kompetencijos įgyvendinimo dalyvis. Atsižvelgiant į valstybės tarnautojo teisinio statuso ypatumus, yra galimi tam tikri jo teisių ribojimai⁴¹. Valstybės tarnyba yra vienas iš pagrindinių viešojo administravimo elementų ir toks svarbus, kad dažnai šios dvi sąvokos vartojamos kaip sinonimai. Valstybės tarnybos ar kiti specialūs įstatymai, o ne bendrieji darbo įstatymai turi reguliuoti valstybės tarnautojų atsakomybę ir kitus panašius klausimus. Tačiau valstybės tarnautojų veikla plačiąja prasme vis tiek yra darbas, ir, kiek to

---

⁴⁰ NEKROŠIUS, I. et al. Darbo teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 15-16. ISBN 978-9955-30-027-4

⁴¹ POVILAITIENĖ, I. Valstybės tarnyba: kai kurios atskyrimo nuo darbo teisinių santykių ir darbo įstatymų taikymo ribų nustatymo problemos Lietuvoje. Vilniaus universiteto mokslo darbai: Teisė, 2004, Nr. 53. p. 142. ISSN 1392-1274.

nereglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas, jų darbo teisiniai santykiai turėtų būti analogiškai kaip ir kitų darbuotojų⁴².

Tai patvirtina ir tarptautiniai teisės aktai. Atliekant TDO konvencijos Nr. 87 parengiamuosius darbus buvo pabrėžiama, kad asociacijų laisvė užtikrinama ne tik privačiojo sektoriaus darbuotojams, bet ir valstybiniame sektoriuje bei valstybės tarnyboje dirbantiems asmenims⁴³.

TDO Asociacijų laisvės komitetas ne kartą konstatavo, kad valstybės tarnautojai, kaip ir visi kiti darbuotojai, be jokių išimčių turi teisę savo pasirinkimu kurti organizacijas ar jungtis į jas. Komiteto nuomone neteisinga daryti bet koki skirtumą naudojantis teise jungtis į profesinės sąjungas tarp darbuotojų privačiame sektoriuje ir valstybės tarnautojų, kadangi darbuotojai abiejose kategorijose turi turėti teisę organizuotis, kad būtų ginami jų profesiniai interesai⁴⁴. Jiems nereikia jokių išankstinių leidimų norint apginti savo profesinius interesus. Valstybės tarnautojai, kaip ir privačiai dirbantys darbuotojai, turi teisę įsteigti savo pasirinkimu organizacijas, kurios gintų jų narių interesus. Tokios organizacijos turi teisę organizuoti savo veiklą, rengti susitikimus be valstybinės valdžios įsikišimo. Ši fundamentali teisė taikoma asmenims nepriklausomai nuo to, ar jie dirba centriniame valstybės valdymo aparate, ar regioniniame, vietiniu lygiu, ar atlieka svarbias valstybės administravimo funkcijas, ar yra tik samdomi darbuotojai valstybinėse įmonėse. Tačiau komitetas pripažįsta, kad skirtingose valstybėse tas pats teisinis terminas „valstybės tarnautojai“ labai skiriasi ir gali būti taikomas skirtingoms asmenų grupėms. Nepaisant valstybėse vartojamų terminų skirtingumo, komiteto nuomone, visiems asmenims, dirbantiems valstybiniame sektoriuje ir valstybės tarnyboje, turi būti taikoma TDO konvencija Nr. 87. Valstybės tarnautojų teisės įkurti profesines sąjungas paneigimas, kai šią teisę turi darbuotojai privačiame sektoriuje, ko pasekoje valstybės tarnautojų organizacijos negali naudoti teisėmis ir laisvėmis, kurias turi kitos profesinės sąjungos, todėl atsiranda valstybės tarnautojų ir jų organizacijų diskriminacija palyginti su privataus sektoriaus darbuotojais ir jų organizacijomis⁴⁵.

---

⁴² TIAŽKIJUS, V. Darbo teisė ir valstybės tarnyba: panašumai ir skirtumai. Justitija, Vilnius, 2004. Nr. 1(49) p.47. ISSN 1392-5709.

⁴³ Freedom of Association and Collective bargaining: General Survey by the Committee of experts on the application of Conventions and Recommendations.- Geneva: International Labour Office, 1994, Report III, Part 4b, p. 24.

⁴⁴ Report of the Committee of Freedom of Association of the ILO on complaint against the Government of Mexico presented by the Single Trade Union of Workers of the Secretariat of the Environment, Natural Resources and Fisheries Report No. 300, Case(s) No(s). 1844. [žiūrėta 2008-11-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.ilo.org/ilolex/english/casframeE.htm>>.

⁴⁵ Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition. Geneva: International labour offices, 2006. p. 47. para 222.

TDO Ekspertų komitetas, kuris rengia pranešimus dėl TDO konvencijų ir rekomendacijų taikymo, aiškindamas 1949 m. priimtos TDO konvencijos Nr. 98 dėl teisės jungtis į organizacijas ir vesti kolektyvines derybas principų taikymo nuostatas, taip pat pripažino, kad valstybės tarnautojo sąvoka valstybėse narėse labai skiriasi, priklausomai nuo nacionalinių teisinių sistemų. Tačiau komitetas valstybės tarnautojo sąvoką aiškino siauriau, daugiausia remdamasis konvencijos 6 straipsnio anglišku tekstu, kuriame „valstybės tarnautojai, dirbantys valstybinėje administracijoje“ (ispaniškame tekste – taip pat, prancūziškame – valstybės tarnautojai), nurodyti kaip grupė, kuriai ši konvencija netaikoma. Komitetas prie šių asmenų grupės priskyrė tik valstybės tarnautojus, kurie, atsižvelgiant į jų atliekamas funkcijas, dirba institucijose, įgyvendinančiose valstybės valdymą (pavyzdžiui, valstybės tarnautojai, dirbantys ministerijose ir analogiškose institucijose). O asmenys, dirbantys pagal darbo sutartis valstybinėse įmonėse ir kitose valstybinėse įstaigose, nepatenka į valstybės tarnautojo sąvoką. Komitetas pabrėžė, kad vien tik asmenų priskyrimo valstybės tarnautojų kategorijai nepakanka, kad juos būtų galima kvalifikuoti kaip tarnautojus, dirbančius valstybinėje administracijoje, kitaip TDO konvencijos Nr. 98 veikimo sfera būtų nepagrįstai apribota. Kitaip tariant, minėta TDO konvencija netaikoma tik valstybės tarnautojams, kurie tiesiogiai dalyvauja valdant valstybę⁴⁶.

TDO Asociacijų laisvės komitetas, analizuodamas TDO priimtų konvencijų tarpusavio ryšius pasisakė, kad konvencija Nr. 151, kurios išankstinė paskirtis papildyti konvenciją Nr. 98, numatydama tam tikras apsaugines sąlygas valstybės tarnautojams, ypač dėl ribojimo jungtis į organizacijas, neprieštarauja ar nenusilpnina Konvencijoje Nr. 87 numatytos teisės jungtis į organizacijas⁴⁷. Asociacijų laisvės komitetas pripažino, kad valstybės tarnautojų dirbančių institucijose, kurie atsižvelgiant į jų atliekamas funkcijas, įgyvendina valstybės valdymą Konvencija Nr. 151 numato ypatumus tokių valstybės tarnautojų, kuriems netaikoma Konvencija Nr. 98, ir Komitetas pripažįsta, kad tam tikrų kategorijų valstybės tarnautojams (ypatingai užimantys aukštus postus) netaikomos šių Konvencijų suteikta apsauga dėl teisės vienytis į organizacijas ribojimo ar kolektyvinių derybų dėl darbo santykių garantijos. Tačiau Komitetas pažymi, kad tam tikrų kategorijų darbuotojų išbraukimas iš Konvencijų Nr. 98 ir Nr. 151 veikimo sferos, negali būti interpretuojamas kaip kokiu nors būdu mažinančios ar pažeidžiančios pagrindinę visų darbuotojų teisę vienytis į organizacijas, kurią suteikė Konvencija Nr. 87. Jokiomis

⁴⁶ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 93-94. ISBN 978-609-95028-0-9.

⁴⁷ Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition. Geneva: International labour offices, 2006. p. 213. para. 1061.

Konvencijų Nr. 98 ir Nr. 151 nuostatomis nebandoma riboti Konvencijos Nr. 87 taikymo apimties, o priešingai – šių konvencijų nuostatos ir konvencijos Nr. 98 parengiamais darbas rodo siekius sustiprinti konvencijos Nr. 87 nuostatas.

Kita vertus, TDO Asociacijų laisvės komitetas atkreipė dėmesį, kad TDO konvencija Nr. 98 dėl teisės jungtis į organizacijas ir vesti kolektyvines derybas principų taikymo nėra bloginanti valstybės tarnautojų teises ir statusą ir neigia galimą šios konvencijos ir Konvencijos Nr. 87 dėl asociacijų laisvės ir teisės jungtis į organizacijas gynimo konfliktą⁴⁸. Komitetas mano, kad Konvencija Nr. 98 valstybės tarnautojams išsaugo Konvencijos Nr. 87 užtikrintas teises jungtis į organizacijas, atstovaujančias jų profesiniams interesams. Argumentas, kad Konvencijos Nr. 87 sąlygų veikimas yra ribotas, jeigu daroma nuoroda į Konvencijos Nr. 98 6 straipsnį, prieštarauja šiam straipsniui, kuris numato tik kolektyvinių derybų teisės ribojimus.

Atkreiptinas dėmesys, kad pagal Lietuvoje susiklosčiusią darbo ir valstybės tarnybos santykių teisinio reglamentavimo sistemą įstaigose bei organizacijose dirba (eina pareigas) trijų kategorijų darbuotojai: statutiniai valstybės tarnautojai arba pareigūnai, kurių tarnybos sąlygas nustato atitinkami statutai ir kurie kaip tik atlieka valstybės bei visuomenės saugumo užtikrinimo ir palaikymo funkcijas; karjeros valstybės tarnautojai, kurių tarnybą reglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas, ir darbuotojai, kurių darbo sąlygas reglamentuoja Darbo kodeksas⁴⁹.

Lietuvoje skirtingais laikotarpiais įstatymų kūrėjas rinkosi skirtingas koncepcijas, tačiau šiuo metu sugrįžta prie valstybės tarnybos ir valstybės tarnautojo koncepcijos siaurąja prasme. Todėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo⁵⁰ 2 straipsnyje pateikiama valstybės tarnybos ir valstybės tarnautojo sąvoka apima tik tas institucijas ir įstaigas arba atitinkamai fizinius asmenis, kurių funkcijos susijusios su viešojo administravimo veikla.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pasisakęs⁵¹, kad įstatymų kūrėjas turi plačią diskreciją pasirinkti ir įstatymuose įtvirtinti tam tikrą valstybės tarnybos organizavimo modelį. Tačiau Teismas pabrėžė, kad reguliuodamas valstybės tarnybos santykius įstatymų kūrėjas yra saistomas konstitucinės valstybės tarnybos sampratos, turi

---

⁴⁸ Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition. Geneva: International labour offices, 2006. p. 213. para. 1061.

⁴⁹ PETRYLAITĖ, D. Kolektyviniai darbo ginčai. Monografija. Vilnius Teisinės informacijos centras, 2005, p. 215. ISBN 9955-557-69-9.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reglamentuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios, 2004, Nr. 181-6709.

paisyti Konstitucijos normų ir principų. Pagal savo kompetenciją reguliuodami valstybės tarnybos santykius konstitucinės valstybės tarnybos sampratos turi paisyti ir kiti teisėkūros subjektai. Įstatymais, kitais teisės aktais turi būti nustatytas toks valstybės tarnautojų teisinis statusas, kuris atitiktų konstitucinę valstybės tarnybos, kaip ypatingos, iš valstybės (savivaldybių) biudžeto atlyginamos profesinės veiklos priimant sprendimus viešojo administravimo ir (arba) viešųjų paslaugų teikimo srityje (arba dalyvaujant tuos sprendimus rengiant, vykdant, koordinuojant ir (arba) kontroliuojant jų vykdymą ir kt.) sistemos, sampratą, suponuojančią *inter alia* valstybės tarnybos, kaip sistemos, vidinį mobilumą, joje dirbančių asmenų žinių, įgūdžių ir patirties perimamumą, taip pat veiklos atliekant valstybės funkcijas ir užtikrinant viešąjį interesą tęstinumą.

Taigi draudimas valstybės tarnautojams jungtis į profesines sąjungas, kurios turėtų tokias pačias teises ir privilegijas kaip privačiajame sektoriuje, būtų valstybės tarnautojų diskriminacija, nesuderinama su TDO konvencijos Nr. 87 2 straipsniu, pagal kurį darbuotojai be išankstinio leidimo savo nuožiūra, nedarant jiems įtakos, kad ir kokioje srityje dirbtų, turi teisę steigti ir jungtis į organizacijas. Tai taip pat būtų nesuderinama su konvencijos 3 ir 8(2) straipsniais, pagal kuriuos darbuotojų organizacijos turi teisę parengti savo įstatus ir taisykles, visiškai laisvai rinkti savo atstovus, organizuoti valdymą ir veiklą, rengti savo programas. Nacionaliniai įstatymai neturi pažeisti konvencijoje nurodytų garantijų ir neturi būti taikomi taip, kad jas pažeistų. Tačiau teisė jungtis į organizacijas neužtikrina visos apimtios teisės į kolektyvines derybas ir teisės streikuoti⁵².

Daugelyje šalių valstybės tarnautojų teisė jungtis į organizacijas, ginančias jų darbo, socialinius ir ekonominius interesus, reglamentuojama bendrais profesinėms sąjungoms taikomais įstatymais. Kai kuriose šalyse valstybės tarnautojų teisė jungtis į organizacijas reglamentuojama specialiais įstatymais ar statutais, skirtais tik valstybės tarnybos santykiams reguliuoti. Pavyzdžiui, minėtame Slovakijos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme atskiras skyrius skirtas profesinių sąjungų veiklai. Šio įstatymo 118 straipsnis nustato, kad viešojo administravimo įstaigos vadovas privalo aptarti su profesine sąjunga sprendimų dėl valstybės tarnautojų priėmimo, jų tarnybos sąlygų keitimo bei nutraukimo projektus; konsultuotis su profesine sąjunga dėl valstybės tarnautojų darbo sąlygų ir kitų su tarnyba bei socialinėmis garantijomis susijusių klausimų; naudoti įstaigos socialinį fondą pagal pasirašytą susitarimą su profesine sąjunga. O profesinėms sąjungoms ir jų atstovams suteikta teisė lankytis darbo vietose, gauti reikiamą informaciją, teikti

---

⁵² Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition. Geneva: International labour offices, 2006. p. 47.

pasiūlymus dėl tarnybos sąlygų pagerinimo, reikalauti panaikinti neteisėtus įstaigos vadovo sprendimus⁵³.

Kai kuriose šalyse valstybės tarnautojų teisė jungtis į organizacijas nereiškia teisės ginti jų darbo, socialinius ir ekonominius interesus. Šių šalių atžvilgiu komitetas yra pabrėžęs valstybės teisėkūros svarbą ne tik pripažinti valstybės tarnautojų teisę jungtis į organizacijas kultūriniais ir socialiniais tikslais, bet ir teisę ginti savo darbo, socialinius ir ekonominius interesus⁵⁴.

Apibendrinant TDO Asociacijų laisvės komiteto praktiką galima teigti, kad teise jungtis į asociacijas valstybės tarnautojai naudojami kaip ir darbuotojai, dirbantys privačiajame sektoriuje. Kalbant apie regioninius teisės aktus, reglamentuojančius asociacijų laisvę Europoje, pagrindinis Europos Tarybos dokumentas visame Europos regione yra pataisytoji Europos socialinė chartija⁵⁵. Šios chartijos 5 straipsnis neriboja asociacijų laisvės valstybės tarnyboje. Pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 136 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad Taryba negali priimti teisės aktų, kurie reguliuotų klausimus susijusius su darbo užmokesčiu, teise jungtis į asociacijas, teise streikuoti arba teisės imtis lokautų. Tačiau paminėtina Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, įtraukta į Sutartį dėl Konstitucijos Europai. Ji numato, kad kiekvienas turi teisę laisvai jungtis kartu su kitais į visų lygių asociacijas, ypač politinėje, profesinėje ir pilietinėje sferoje, įskaitant teisę steigti profesines sąjungas ir į jas stoti savo interesams ginti.

Dėl valstybės tarnautojų teisės jungtis į profesines sąjungas Lietuvos Respublikoje teisinio reguliavimo atitiktis pirmiau aptartiems tarptautiniams teisės aktams buvo pasisakyta 2003 m. Lietuvos Respublikos pirmojoje ataskaitoje dėl Europos socialinės chartijos (pataisytosios) įgyvendinimo⁵⁶. Ataskaitoje pabrėžiama, kad Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 7 punkte numatyta valstybės tarnautojų teisė būti profesinių sąjungų nariais. Jų teises ir pareigas, susijusias su naryste profesinėje sąjungoje, taip pat valstybės tarnautojų profesinių sąjungų steigimo ir veiklos pagrindus nustato Profesinių sąjungų įstatymas, CK ir profesinių sąjungų įstatai (arba nuostatai). Ataskaitoje teigiama, kad teisė jungtis į organizacijas valstybės tarnyboje neribojama ir valstybės tarnautojų profesinės sąjungos veikia pagal bendrąjį Profesinių sąjungų įstatymą.

---

⁵³ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008 p. 97. ISBN 978-609-95028-0-9.

⁵⁴ Freedom of Association and Collective bargaining: General Survey by the Committee of experts on the application of Conventions and Recommendations.- Geneva: International Labour Office, 1994, Report III, Part 4b, p. 26.

⁵⁵ Europos socialinė chartija (pataisyta) // Valstybės žinios, 2001, Nr. 49-1704.

⁵⁶ Pirmoji Lietuvos Respublikos ataskaita dėl Europos socialinės chartijos (pataisytos) įgyvendinimo (2003 m.) [žiūrėta 2009-03-01] Prieiga per internetą: < <http://www.socmin.lt/index.php?2021157222> >.

Tačiau Lietuvoje susiklostė kitokia praktika. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2002 m. gruodžio 4 d. konsultacijoje⁵⁷ teigė, kad pagal Valstybės tarnybos įstatymo 5 straipsnį darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai ir kiti teisės aktai valstybės tarnautojams taikomi tiek, kiek jų statuso ir socialinių garantijų nereglamentuoja šis įstatymas. Įstatymo 16 straipsnio 3 dalis numato, kad valstybės tarnautojai, kurie yra profesinių sąjungų atstovai, turi teisę dalyvauti sprendžiant valstybės tarnautojų vertinimo, pareigų paaukštinimo, tarnybinių nuobaudų skyrimo klausimus, taip pat profesinių sąjungų organizacinėje veikloje. Remiantis šiomis Valstybės tarnybos įstatymo nuostatomis, darytina išvada, kad valstybės tarnautojai, kurie yra profesinių sąjungų atstovai, turi Valstybės tarnybos įstatyme jiems numatytas teises, todėl Profesinių sąjungų įstatymo nuostata dėl tarnybinių nuobaudų skyrimo, įtvirtinta įstatymo 21 straipsnio 2 dalyje, valstybės tarnautojams netaikytina. Tokia teismo pozicija suponuoja, kad valstybės tarnyboje veikiančios profesinės sąjungos gali naudotis tik Valstybės tarnybos įstatyme aptartomis profesinių sąjungų teisėmis. Atsižvelgiant į teismo poziciją galima teigti, kad valstybės tarnyboje veikiančios profesinės sąjungos turėtų kur kas mažiau teisių nei profesinės sąjungos, veikiančios valstybinėse ar privačiose įmonėse, o tai prieštarautų pirmiausia TDO konvencijos Nr. 87 nuostatomis ir kitiems Lietuvos Respublikos tarptautiniams įsipareigojimams.

Nagrinėjant teisės jungtis į profesines sąjungas valstybės tarnyboje klausimus, svarbu nustatyti darbo santykius reglamentuojančių įstatymų taikymo valstybės tarnautojams ribas. Pagal minėtą Valstybės tarnybos įstatymo 5 straipsnį darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai gali būti taikomi valstybės tarnautojams kaip papildomas valstybės tarnybos srityje susiklosčiusių visuomeninių santykių reguliatorius, kai atskirais atvejais neužtenka Valstybės tarnybos įstatymo nuostatų. Todėl būtina išsiaiškinti, ar valstybės tarnyboje veikiančios profesinės sąjungos gali naudotis tik Valstybės tarnybos įstatyme aptartomis profesinių sąjungų teisėmis, kitaip tariant, ar Valstybės tarnybos įstatymas visiškai reglamentuoja profesinių sąjungų veiklą. Aptariamo įstatymo 16 straipsnio 3 dalis nustato, kad valstybės tarnautojai, kurie yra profesinių sąjungų atstovai, turi teisę dalyvauti sprendžiant valstybės tarnautojų vertinimo, pareigų paaukštinimo, tarnybinių nuobaudų skyrimo klausimus, taip pat profesinių sąjungų organizacinėje veikloje. Akivaizdu, kad Valstybės tarnybos įstatymas nenustato tokių profesinių sąjungų veiklos aspektų kaip jų steigimas, jų veiklos sustabdymas ir nutraukimas, santykiai su valstybės organais ir kitų klausimų. Todėl profesinių sąjungų

---

⁵⁷ Administracinių teismų praktika: Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis. 2002, Nr. 3, p. 273.

veiklai valstybės tarnyboje taikomi ir darbo įstatymai. Taigi taikomos tiek DK, tiek Valstybės tarnybos, tiek Profesinių sąjungų įstatymuose įtvirtintos profesinių sąjungų teisės ir garantijos, juolab kad Valstybės tarnybos įstatyme aptartos profesinių sąjungų teisės ne paneigia, o papildo nustatytas darbo įstatymuose. Pastarąjį teiginį būtų galima ginčyti remiantis Valstybės tarnybos įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 6 punktu, pagal kurį valstybės tarnautojai turi teisę streikuoti, išskyrus tarnautojus, einančius valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos padalinio vadovo ar aukštesnes pareigas. Tačiau teisė jungtis į organizacijas visiškai neužtikrina teisės streikuoti ar teisės į kolektyvines derybas⁵⁸.

Įvertinant valstybės tarnybos specifiką galima teigti, kad valstybės tarnautojų veiklos ypatumų galimybę numato ir Profesinių sąjungų įstatymo 1 straipsnyje įtvirtinta nuostata, nepateikianti baigtinio sąrašo subjektų, kurių veikloje šio įstatymo taikymo ypatumai galimi. Tokią Profesinių sąjungų įstatymo 1 straipsnio nuostatą galima paaiškinti istorinėmis aplinkybėmis. 1991 m., kai buvo priimtas ir Profesinių sąjungų įstatymas, ir Darbo sutarties įstatymas, Lietuvoje darbo įstatymai buvo grindžiami vadinamąja darbo teisės plačios veikimo sferos koncepcija⁵⁹. Todėl pagal Darbo sutarties įstatymo 1 straipsnį šis įstatymas buvo taikomas ir valstybinės bei vykdomosios valdžios, teismo ir prokuratūros tarnautojams, profesinės karo tarnybos kariams. Šių asmenų darbo ypatumus galėjo nustatyti kiti jų darbo santykius reglamentuojantys įstatymai ar norminiai teisės aktai. Tuo metu įstatymuose apibrėžtos valstybės tarnautojo sąvokos nebuvo. Tačiau nuo plataus darbo santykių veikimo koncepcijos buvo tolstama, ir 1995 m. priimtas Valdininkų įstatymas⁶⁰. 1999 m. priimtame Valstybės tarnybos įstatyme jau pateikiama ir valstybės tarnautojo, ir valstybės tarnybos sąvoka. Profesinių sąjungų įstatymo 1 straipsnis nebuvo pakeistas ir šiame straipsnyje vartojamas „valstybės saugumo ir kitų organizacijų terminas šiandien turėtų būti suprantamas kaip apibrėžiantis valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas, finansuojamas iš valstybės ar savivaldybių biudžetų bei valstybės piniginių fondų, kurioms įstatymai suteikia viešojo administravimo įgaliojimus, arba, atsižvelgiant į Darbo kodekso 59 straipsnio 3 dalį – valstybės viešojo administravimo tarnybos.

Apibendrinant tai kas išdėstyta, daryti išvada, kad nei aptarti tarptautinės teisės dokumentai, nei nacionaliniai teisės aktai nenumato valstybės tarnautojų teisės jungtis į organizacijas, atstovaujančias jų darbo, socialiniams ir ekonominiams interesams, ribojimo. Todėl Profesinių sąjungų įstatymo 1 straipsnis turėtų būti pakeistas – išbrauktas „valstybės saugumo ir kitų organizacijų“ terminas.

⁵⁸ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 99-100. ISBN 978-609-95028-0-9.

⁵⁹ NEKROŠIUS I. Lietuvos Respublikos darbo kodekso rengimo problemos. Vilniaus universiteto mokslo darbai: Teisė, 1999. Nr. 33(1) p. 27. ISSN 1392-1274.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymas // Valstybės žinios, 1995, Nr. 33-759.

3.2. Teisės jungtis į profesines sąjungas ypatumai policijoje bei kitose statutinėse tarnybose

Statutiniai valstybės tarnautojai yra tokie valstybės tarnautojai, kurių tarnybą reglamentuoja įstatymo patvirtinti statutai, nustatantys specialias priėmimo į valstybės tarnybą, tarnybos atlikimo, atsakomybės ir kitas su tarnybos ypatumais susijusias sąlygas, ir turintys viešojo administravimo įgaliojimus jam nepavaldžių asmenų atžvilgiu. Valstybės tarnybos įstatymas suteikia teisę atskiru įstatymu – statutu reguliuoti šių valstybės tarnautojų tarnybos santykius, atsižvelgiant į jų ypatumus, skirtingai negu nustato Valstybės tarnybos įstatymas. Šiandien Lietuvoje galioja septyni statutai, kurie reglamentuoja atitinkamų statutinių valstybės tarnautojų darbo ir socialines sąlygas. Tai leidžia teigti, kad Lietuvoje įstatymai nustato nevienodas kolektyvines darbo teises ne tik darbuotojams ir valstybės tarnautojams, bet ir atskiroms valstybės tarnautojų kategorijoms. Statutiniai valstybės tarnautojai turi dar labiau apribotas kolektyvines darbo teises nei karjeros valstybės tarnautojai⁶¹.

Policijos pareigūnai yra statutiniai valstybės tarnautojai, turintys viešojo jiems nepavaldžių asmenų administravimo įgaliojimus. Jų tarnybą reglamentuoja įstatymo patvirtintas Vidaus tarnybos statutas⁶², nustatantis ne tik specialias priėmimo į valstybės tarnybą, tarnybos atlikimo, atsakomybės ir kitas su tarnybos ypatumais susijusias sąlygas, bet ir profesinių sąjungų veiklos ypatumus vidaus reikalų įstaigose. Kaip minėta, profesinių sąjungų veiklos ypatumų galimybę policijoje numato Profesinių sąjungų įstatymas. Skirtingai nei valstybės tarnyboje, šių ypatumų galimybę nustato ir tarptautiniai teisės aktai, pirmiausia Jungtinių Tautų tarptautinių pilietinių ir politinių teisių pakto 22 straipsnio 1 dalis, kuri numato darbuotojų teisę jungtis į profesines sąjungas. Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad nacionaliniais įstatymais galima riboti teisę jungtis į profesines sąjungas policijoje, o straipsnio 3 dalis nurodo, kad šis straipsnis turi būti taikomas taip, kad nepažeistų TDO konvencijos Nr. 87 nuostatų. Kaip minėta, galimybę riboti teisę ir laisvę jungtis į profesines sąjungas suteikia tos tarptautinės sutartys, kuriose numatyta būtinybė atsižvelgti į viešąjį interesą ar kitų asmenų teises. Europos socialinės chartijos 31 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad chartijoje įtvirtintos teisės negali būti varžomos ar ribojamos, jei tai ne numatyta chartijos I ar II dalyje, išskyrus apribojimus, kuriuos nustato įstatymas ir kurie yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves arba

⁶¹ PETRYLAITĖ, D. Asociacijų laisvė valstybės tarnyboje: norai ir galimybės. Justitija, Vilnius, 2007. Nr. 1(63). ISSN 1392-5709.

⁶² Lietuvos respublikos vidaus tarnybos statutas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1927.

viešąją tvarką, nacionalinį saugumą, žmonių sveikatą ar dorovę. Šie ribojimai negali būti nustatomi siekiant kitų tikslų nei tie, kurie buvo numatyti juos įtvirtinant. Pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 11 straipsnį teisė steigti ir stoti į profesines sąjungas interesams ginti negali būti ribojama, išskyrus tuos atvejus, kuriuos numato įstatymas ir kurie yra būtini demokratinėje visuomenėje. Teisingai taikant šias normas, turi būti numatyta su profesinių sąjungų veikla susijusių laisvių ir viešojo intereso bei trečiųjų asmenų interesų apsaugos proporcija. TDO konvencijos Nr. 87 9 straipsnis taip pat numato, kad konvencijos garantijos policijai ir ginkluotosioms pajėgoms taikomos remiantis nacionaliniais įstatymais ir kitais teisės aktais. Tai vienintelės bendros darbuotojų teisės jungtis į profesines sąjungas išimties aptariamoje konvencijoje.

Paminėtinas pataisytosios Europos socialinės chartijos 5 straipsnis, pagal kurį, siekdamas užtikrinti arba skatinti darbuotojų ir darbdavių laisvę kurti vietines, nacionalines ar tarptautines organizacijas savo ekonominiams ar socialiniams interesams ginti ir stoti į šias organizacijas, šalis įsipareigoja savo nacionalinės teisės normomis nevaržyti šios laisvės arba tų normų netaikyti taip, kad ją varžytų. Kiek šiame straipsnyje numatomos garantijos turi būti taikomos policijai, nustato vidaus įstatymai arba kiti teisės aktai. Europos socialinių teisių komitetas išnagrinėjo daug bylų dėl teisės jungtis į asociacijas ribojimo policijoje ir konstatavo, kad visiškas teisės jungtis į asociacijas uždraudimas policijos darbuotojams prieštarautų Europos socialinės chartijos 5 straipsniui, tačiau šią teisę galima riboti. Komiteto nuomone, nustatant profesinių sąjungų veiklos policijoje apribojimus turi būti palikta teisė naudotis pagrindinėmis profesinių sąjungų teisėmis. Komiteto nuomone policijos pareigūnai turi teisę į asociacijų laisvę, teisę derėtis dėl darbo sąlygų bei darbo užmokesčio⁶³.

1979 m. gegužės 8 d. Europos Tarybos parlamentinėje asamblėjoje priimtoje Deklaracijoje dėl policijos numatyta, kad policijos pareigūnai turi teisę kurti profesines organizacijas, stoti į jas ir aktyviai dalyvauti jų veikloje. Policijos pareigūnų profesinėms organizacijoms turi būti užtikrinama teisė dalyvauti sprendžiant policijos pareigūnų profesinio statuso klausimus ir kreiptis į teismą dėl jų interesų gynybos. Narystė policijos profesinėje sąjungoje ir aktyvus dalyvavimas jos veikloje neturi daryti žalos policijos pareigūnams. Drausminio ar baudžiamojo persekiojimo atveju policijos pareigūnai gali pasinaudoti profesinės sąjungos, kuriai jie priklauso, pagalba⁶⁴.

---

⁶³ Digest of the case law of European committee of social rights. p. 52 [žiūrėta 2009-03-03]. Prieiga per internetą <www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/digest/DigestSept2008_en.pdf>.

⁶⁴ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 103 ISBN 978-609-95028-0-9.

Aiškinantis asociacijų laisvių ribojimo pagrįstumą svarbi ir Lietuvos Konstitucinio teismo jurisprudencija. Konstitucinis Teismas, remdamasis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir Europos žmogaus teisių teismo praktika, yra konstatavęs, kad žmogaus teisių ir laisvių apribojimai yra galimi, t. y. laikomi pagrįstais, jeigu jei yra teisėti ir būtinai reikalingi demokratinėje visuomenėje. Teisėtumo reikalavimas reiškia, kad apribojimai gali būti nustatomi tik įstatymu. Įstatymais apibrėžiant teisių įgyvendinimo ribas, būtina atsižvelgti į atitinkamos teisės (ar laisvės) paskirtį bei prasmę ir Konstitucijoje numatytas jos ribojimo galimybes bei sąlygas. Vertinant ar konkretus ribojimas yra būtinai reikalingas demokratinėje visuomenėje, būtina išsiaiškinti ribojimo tikslus bei paskirtį, bei nustatyti, ar ribojimo priemonės proporcingos siekiamam teisėtam tikslui. Konstitucinis Teismas 1997 m. gegužės 6 d. nutarime⁶⁵ yra konstatavęs, kad viešojo intereso, kaip valstybės pripažinto ir teisės ginamo visuomeninio intereso, įgyvendinimas yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų. Viešasis interesas valstybės valdymo tarnybos santykiuose yra dominuojantis. Būtina atsižvelgti į pačių ribojimų pobūdį bei mastą ir šiuo požiūriu įvertinti jų pagrįstumą.

Ilgą laiką valstybių teisiniai santykiai su policijos personalu apsiribodavo tik tuo, kad atitinkamų teisių buvo suteikiama atskiriems pareigūnams, bet ne jiems atstovaujančioms organizacijoms. Tačiau XX a. penktąjį dešimtmetį padėtis pasikeitė ir pradėjo kurtis policijos pareigūnų profesinės sąjungos, šiuo metu veikiančios daugelyje valstybių. Jos kuriamos savanoriškai ir gali įgyti juridinio asmens statusą. Paprastai policijos profesinėms sąjungoms suteikiamos gana plačios teisės. Jos gali teikti pasiūlymus dėl policijos įstaigų funkcionavimo, pareigūnų komplektacijos, mokymo, materialinio aprūpinimo ir kitais klausimais. Įgyvendindamos savo teises, policijos profesinės sąjungos gali organizuoti mitingus, eitynes, leisti savo spaudą ir kt.⁶⁶.

Europos valstybėse veikiančios policijos profesinės sąjungos dažnai yra tikrai autoritetingos ir vienija daug narių. 1988 m. įkurta Europos policijos profesinių sąjungų taryba (CESP) šiuo metu jungia 280 000 policijos pareigūnų aštuoniolikoje Europos valstybių. 1991 m. Europos policijos profesinių sąjungų taryba Europos Tarybos buvo pripažinta kaip nevyriausybinė organizacija, turinti konsultacinį statusą, ir 1998 m. įtraukta į nevyriausybinių organizacijų jungtinę komisiją. Šios organizacijos 1995 m. atlikta policijos pareigūnų apklausa rodo, kad 75 proc. policijos personalo Europos Sąjungos šalyse pritaria profesinių sąjungų judėjimui ir jo tikslams.

---

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 1997, Nr. 40-977.

⁶⁶ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 105. ISBN 978-609-95028-0-9.

Lenkijos Respublikos policijos įstatyme taip pat yra nurodyta, kad policininkai gali būti policijos profesinių sąjungų nariais. Šios sąjungos įstatai turi būti suderinti su vidaus reikalų ministru bei vyriausiuoju policijos komendantu ir įregistruoti teisme. Pažymėtina, kad pasienio apsaugos tarnybos, įkalinimo įstaigų pareigūnų asociacijų laisvė taip pat ribojama. Minėta asmenų grupė turi teisę jungtis tik į vieną konkrečią profesinę sąjungą. Teisėjai, valstybės saugumo departamento karininkai, neturi teisės jungtis į profesines sąjungas⁶⁷.

Rusijos Federacijos tarnybos vidaus reikalų organuose nuostatai nurodo, kad šios sistemos pareigūnų profesinės sąjungos (asociacijos) neturi teisės kištis į vidaus organų veiklą, šiems vykdant pavestus uždavinius ir pareigas. Profesinių sąjungų pasiūlymai dėl paskyrimo į tarnybą arba gražinimo į pareigas, perkėlimo į kitas pareigas arba nušalinimo nuo jų, specialiųjų laipsnių suteikimo, jų pažeminimo ar atėmimo, atleidimo iš tarnybos, paskatinimo ar nubaudimo, taip pat tarnybinės veiklos yra tik rekomendacinio pobūdžio⁶⁸.

Tačiau ne visose Europos valstybėse pripažįstama policijos pareigūnų teisė jungtis į organizacijas, atstovaujančias jų darbo, socialiniams ir ekonominiams interesams. Pavyzdžiui, Latvijos valstybės tarnybos įstatymas nenustato jokių asociacijos laisvės ribojimų. Tačiau pareigūnams, kurių tarnybą reglamentuoja statutai (policija, pasienio apsauga, ugniagesiai, kalėjimų administracija), jų statusą reglamentuojančiuose įstatymuose gali būti numatyti ribojimai. Policijos įstatymo 23 straipsnis draudžia policijos pareigūnams, kaip ginkluotos valstybinės jėgos institucijai, teisę jungtis į profesines sąjungas, tačiau visa apimtimi asociacijų laisvės nedraudžia (gali jungtis į asociacijas kultūriniais, sporto ir kitiems poreikiams tenkinti)⁶⁹. Vengrijoje pasienio apsaugos tarnybos bei policijos pareigūnų teises bei pareigas reglamentuoja specialus įstatymas. Šiems pareigūnams suteikiama teisė jungtis į sąjungas, tačiau šių sąjungų teisių apimtis yra siauresnė, negu teisių suteiktų profesinėms sąjungoms⁷⁰. Bulgarijoje įstatymas, reglamentuojantis tarnybą vidaus reikalų ministerijoje leidžia, vidaus reikalų ministerijos tarnautojų teisę jungtis į profesines, bet nustato, kad karininkai ir puskarininkiai neturi teisės jungtis į profesinės sąjungas kurios veikia už vidaus reikalų ministerijos ribų⁷¹.

Minėta, kad Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymo 1 straipsnyje yra įtvirtinta nuostata, jog šio įstatymo taikymo ypatybės policijoje, valstybės saugumo ir

---

⁶⁷ Fernando Valdes Dal-Re (Director). Freedom of association of workers and Employers in the countries of the European Union. Madrid, 2007. p. 542. ISBN – 13:978-84-8417-221-5.

⁶⁸ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 106. ISBN 978-609-95028-0-9.

⁶⁹ Fernando Valdes Dal-Re (Director). Freedom of association of workers and Employers in the countries of the European Union. Madrid, 2007. p. 387. ISBN – 13:978-84-8417-221-5.

⁷⁰ Ibid. p. 328.

⁷¹ Ibid. p. 152.

kitose organizacijose nustato šių organizacijų veiklą reglamentuojantys įstatymai. Ši nuostata pirmiausia skirta statutiniams valstybės tarnautojams. Valstybės tarnybos įstatymo 2 straipsnio 6 dalis nustato, kad statutinis valstybės tarnautojas – valstybės tarnautojas, kurio tarnybą reglamentuoja įstatymo patvirtintas statutas arba Diplomatinės tarnybos įstatymas, nustatantys specialias priėmimo į valstybės tarnybą, tarnybos atlikimo, atsakomybės ir kitas su tarnybos ypatumais susijusias sąlygas, ir (ar) turintis viešojo administravimo įgaliojimus jam nepavaldžių asmenų atžvilgiu. Šiuo metu Lietuvoje yra tokie statutinius valstybės tarnautojai pareigūnai: vidaus tarnybos sistemos, Valstybės saugumo departamento, muitinės, Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių valstybės įmonių, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos, diplomatinės tarnybos pareigūnai. Minėta, kad Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymo 1 straipsnyje yra įtvirtinta nuostata, jog šio įstatymo taikymo ypatybės policijoje, valstybės saugumo ir kitose organizacijose nustato šių organizacijų veiklą reglamentuojantys įstatymai. Ši nuostata pirmiausia skirta statutiniams valstybės tarnautojams.

Vidaus tarnybos sistemos pareigūnų teisės jungtis į profesines sąjungas ypatumus nustato Vidaus tarnybos statuto⁷² 9 skirsnis. Vidaus tarnybos statuto 43 straipsnio 2 dalyje numatytas draudimas vidaus reikalų įstaigos vadovui ir jo pavaduotojui būti vidaus reikalų įstaigoje veikiančios profesinės sąjungos nariais. Manytina, kad ši nuostata neprieštarauja Profesinių sąjungų įstatymo 1 straipsnio 3 dalyje nustatytam draudimui darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui būti įstaigoje veikiančių profesinių sąjungų nariu. Vidaus reikalų įstaigų vadovai ir jų pavaduotojai gali būti ne jų įstaigoje veikiančių profesinių sąjungų nariais, pavyzdžiui, sudaryti atskirą vidaus reikalų įstaigų vadovų profesinę sąjungą. Pagal Vidaus tarnybos statuto 43 straipsnio 3 dalį profesinių sąjungų veikla vidaus reikalų įstaigoje šios įstaigos vadovo teikimu ir įstatymų nustatyta tvarka gali būti sustabdyta ar nutraukta, jeigu jos vykdoma veikla prieštarauja įstatymams ir trukdo atlikti funkcijas siekiant užtikrinti žmonių teises ir viešąjį saugumą.

Vidaus tarnybos statuto 43 straipsnio 4 – 6 dalys nustato, kad profesinių sąjungų nariams negali būti taikomos tarnybinės nuobaudos ir atleidimas iš tarnybos dėl jų narystės profesinėse sąjungose, dėl atstovavimo vidaus reikalų įstaigų profesinių sąjungų nariams arba dėl veiklos profesinėse sąjungose. Skiriant drausmines nuobaudas, išskyrus drausminę nuobaudą – atleidimą iš darbo, taip pat reikalingas išankstinis profesinės sąjungos renkamojo organo sutikimas. Pareigūnas, išrinktas į renkamuosius vidaus reikalų įstaigos profesinės sąjungos organus, atleidžiamas iš vidaus tarnybos, jei su juo ši profesinė

---

⁷² Lietuvos respublikos vidaus tarnybos statutas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1927.

sajunga sudaro darbo sutartį Profesinių sąjungų nariai, atleisti iš vidaus tarnybos dėl išrinkimo į renkamasias pareigas profesinių sąjungų organizacijose, pasibaigus renkamujų pareigų įgaliojimams grąžinami į vidaus tarnybą šio statuto nustatyta tvarka.

Vidaus tarnybos statuto 44 straipsnis nustato vidaus reikalų įstaigos vadovo ir profesinės sąjungos tarpusavio bendradarbiavimo pagrindus. Profesinės sąjungos veiklai vidaus reikalų įstaigoje sudaromos sąlygos, nustatytos jos susitarime su vidaus reikalų įstaigos vadovu. Profesinės sąjungos neturi teisės daryti įtaką vidaus reikalų įstaigos funkcijų atlikimui. Pareigūnai, kurie yra profesinių sąjungų atstovai, turi teisę dalyvauti sprendžiant pareigūnų profesinius, ekonominius ir socialinius klausimus, taip pat profesinių sąjungų organizacinėje veikloje. Tam skiriama iki 10 valandų tarnybos (darbo) laiko per mėnesį ir už šį laiką mokamas darbo užmokestis.

Vidaus tarnybos statuto 45 straipsnis nustato draudimus profesinėms sąjungoms veikiančioms vidaus reikalų įstaigoje, joms draudžiama organizuoti streikus ir juose dalyvauti; organizuoti piketus ar mitingus, kurie tiesiogiai trukdytų vidaus reikalų įstaigos veiklai ar atlikti pareigūno tarnybines pareigas, taip pat juose dalyvauti; organizuoti (vadovauti) profesinių sąjungų narių susirinkimus darbo laiku, naudoti profesinių sąjungų veiklai tarnybines patalpas, ryšio ir transporto priemones be vidaus reikalų įstaigos vadovo sutikimo.

Iki įsigaliojant Vidaus tarnybos statutui policijos veiklą reglamentuojantys teisės aktai jokių profesinių sąjungų veiklos policijoje ribojimų ar išimčių nenustatė. Profesinės sąjungos policijoje veikė pagal Profesinių sąjungų įstatymą ir Policijos įstatymo 8 straipsnį, kuris tik nustatė policijos pareigūnų teisę jungtis į profesines sąjungas ir nereglementavo jų veiklos. TDO konvenciją Nr. 87 Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1994 metais. Valstybė, naudodamasi TDO konvencijos Nr. 87 9 straipsnio 1 dalyje suteikta galimybe nustatyti asociacijų laisvės išimtis policijoje, negali nustatyti daugiau išimčių, nei jų buvo iki ratifikuojant konvenciją. Vidaus tarnybos statutas nustato kur kas daugiau apribojimų profesinių sąjungų veiklai policijoje, nei jų buvo iki priimant statutą (pavyzdžiui, iki įsigaliojant statutui nebuvo galima atleisti iš tarnybos profesinės sąjungos renkamo organo nario be išankstinio profesinės sąjungos sutikimo, o dabar statute tokio reikalavimo nebėra). Todėl galima suabejoti, ar Lietuvos Respublika, suvaržydama policijoje veikiančių profesinių sąjungų teises, nepažeidė savo tarptautinių įsipareigojimų⁷³.

Kalbant apie profesinių sąjungų veiklą, svarbu nustatyti, kiek darbo santykius reglamentuojantys įstatymai taikomi vidaus tarnybos sistemos pareigūnams ir kitiems

---

⁷³ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 109-110. ISBN 978-609-95028-0-9.

statutiniams valstybės tarnautojams. Šiuo atveju jų teisinė padėtis, palyginti su valstybės tarnautojais, kuriems be išlygų taikomas Valstybės tarnybos įstatymas, yra sudėtingesnė. Valstybės tarnybos įstatymo 4 straipsnio 2 dalis nustato, kad statutiniams valstybės tarnautojams šio įstatymo nuostatos taikomos tiek, kiek jų statuso nereglamentuoja statutai ar Diplomatinės tarnybos įstatymas, išskyrus Valstybės tarnybos įstatymo nustatytą darbo apmokėjimo tvarką. Šią Valstybės tarnybos įstatymo nuostatą reikėtų suprasti taip, kad statutai ir diplomatinės tarnybos įstatymas yra specialūs įstatymai. Iškilus kolizijai tarp Valstybės tarnybos įstatymo ir patvirtinto statuto ar Diplomatinės tarnybos įstatymo, turėtų būti taikomos pastarųjų normos. Tačiau jei šie dokumentai nereglamentuoja vieno ar kito su statutinių valstybės tarnautojų statusu susijusio klausimo, turi būti taikomas Valstybės tarnybos įstatymas, kurio 5 straipsnis nustato darbo įstatymų taikymo atvejus. Kaip minėta, Kaip ir Valstybės tarnybos įstatymas, Vidaus tarnybos statutas nereglamentuoja profesinių sąjungų steigimo, profesinių sąjungų nuosavybės ir kt. klausimų, todėl tokiais atvejais turi būti taikomi darbo įstatymai.

Kitus statutinius valstybės tarnautojus pagal teisės jungtis į profesines sąjungas ypatumų nustatymo būdą galima sąlygiškai skirstyti į keturias grupes.

Pirmoji grupė būtų muitinės pareigūnai. Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymo⁷⁴ 16 straipsnio 3 dalis nustato, kad muitinės pareigūnai turi teisę dalyvauti profesinių sąjungų veikloje. Muitinės profesinių sąjungų įgalioti atstovai turi teisę kaip stebėtojai dalyvauti sprendžiant muitinės pareigūnų tarnybinės veiklos vertinimo, skatinimo, tarnybinių nuobaudų skyrimo ir kitus socialinius klausimus.

Antrai grupei priskirtini Valstybės saugumo departamento, Kalėjų departamento ir jam pavaldžių valstybės įmonių pareigūnai. Valstybės saugumo departamento įstatymo⁷⁵ 24 straipsnis nustato, kad Valstybės saugumo departamento pareigūnai gali dalyvauti visuomeninių organizacijų, draugijų, klubų ir kitų nepolitinių susivienijimų veikloje. Atitinkamai Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymo⁷⁶ 20 straipsnis nustato, kad pareigūnai gali steigti draugijas, klubus ir kitus susivienijimus, tenkinančius jų profesinius, kultūrinius ir socialinius poreikius, o jų veiklą reglamentuoja įstatymų nustatyta tvarka priimti ir įregistruoti įstatai. Šių įstatymų nuostatos, kad Valstybės saugumo departamento ir Kalėjų departamento, taip pat jam pavaldžių valstybės įmonių pareigūnai

⁷⁴ Lietuvos Respublikos tarnybos Lietuvos muitinėje statuso patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 94-2917.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 11-163.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1088.

gali jungtis į nepolitinius susivienijimus ir dalyvauti jų veikloje tenkindami savo profesinius ir socialinius interesus, suteikia šiems pareigūnams teisę jungtis į profesines sąjungas ir dalyvauti jų veikloje. Profesinių sąjungų steigimo ir veiklos klausimus reglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas ir bendri darbo įstatymai.

Trečia grupė – Valstybės sienos apsaugos tarnybos, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos ir diplomatinės tarnybos pareigūnai. Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos įstatyme⁷⁷, Valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatyme⁷⁸ ir Diplomatinės tarnybos įstatyme nėra nuostatų, reglamentuojančių šių pareigūnų teisę jungtis į profesines sąjungas ar kitokias jų profesinių interesų įgyvendinimo formas. Tačiau šie įstatymai nenustato ir draudimo jungtis į profesines sąjungas bei dalyvauti jų veikloje. Taigi šių pareigūnų, kaip ir pirmiau aptartos grupės, profesinių sąjungų steigimo ir veiklos klausimus reglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas ir bendrieji darbo įstatymai⁷⁹.

Ketvirtą grupę sudaro Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnai. Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo⁸⁰ 15 straipsnio 1 dalies 6 punktą nustato, kad šios tarnybos pareigūnams draudžiama būti profesinės sąjungos nariais. Manytina, kad ši nuostata pažeidžia aptartus tarptautinius teisės aktus, kurių laikytis yra įsipareigojęs ir Lietuvos Respublikos Seimas. TDO konvencija Nr. 87 dėl asociacijų laisvės ir teisės jungtis į organizacijas gynimo, Europos socialinė chartija ir Europos pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvencija numato galimybę nustatyti tik teisės jungtis į profesines sąjungas taikymo ypatumus policijoje, bet neįgalioja uždrausti šiems pareigūnams jungtis į profesines sąjungas. TDO Ekspertų komitetas yra pasakęs, kad visos TDO konvencijose numatytos bendrosios taisyklės išimtys turi būti aiškinamos siauriamu būdu. Todėl nagrinėjamu atveju gali būti keliami du klausimai: ar Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnus apima policijos sąvoka nurodytuose tarptautiniuose teisės aktuose ir ar jiems gali būti nustatomi teisės jungtis į profesines sąjungas ypatumai, o gal Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnų ši sąvoka neapima, ir jie be jokių apribojimų gali jungtis į profesines sąjungas? Atsakymas į abu šiuos klausimus būtų vienodas: aišku, kad Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams negali būti uždrausta jungtis į profesines sąjungas, juolab kad kitiems statutiniams valstybės tarnautojams tai nėra draudžiama. Vadinasi, įstatymų kūrėjas šiuo atveju nėra nuoseklus, nes vargu ar galima pagrįsti tokį Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnų išskyrimą iš kitų statutinių valstybės tarnautojų. Remiantis pateiktais argumentais

---

⁷⁷ Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 33-1250.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 92-2848.

⁷⁹ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 112 ISBN 978-609-95028-0-9.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 41-1162.

manytina, kad Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 6 punktą turėtų būti pakeistas ir atsisakyta draudimo Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams būti profesinės sąjungos nariais.

Analizuojamo Profesinių sąjungų įstatymo 1 straipsnio 2 dalis, numatanti galimybę įstatymui kūrėjui nustatyti šio įstatymo taikymo ypatumus atskirose organizacijose, taikoma ir prokurorams. Prokuratūros įstatymo⁸¹ 21 straipsnis įtvirtina bendrą nuostatą, kad prokurorai, tenkindami savo profesinius, kultūrinius ir socialinius poreikius, gali jungtis į profesines sąjungas, o profesinių sąjungų steigimo ir veiklos klausimų nereglamentuoja. Daktaras V Tiažkijus teigia esant neaišku, ar prokurorai gali būti priskiriami prie valstybės tarnautojų, tačiau jų tarnybos santykius reguliuoja specialus įstatymas, nepaliekantis galimybės taikyti darbo įstatymus, todėl bet kuriuo atveju šie pareigūnai negali būti laikomi paprastais darbuotojais. Kita vertus, nors tam tikrų kategorijų asmenims taikomi specialūs teisės aktai, nustatantys šių asmenų statusą ir socialines garantijas, tie aktai nenumato ir negali numatyti bei sureguliuoti visų darbo teisinių santykių ar bent tiek darbo santykių, kiek tai reglamentuota DK ir kituose bendro pobūdžio darbo įstatymuose. Tai, kad tokių normų nėra specialiuose įstatymuose, vertintina kaip specialiojo reglamentavimo spragos, kurios turėtų būti užpildytos pagal analogiją taikant darbo teisės normas⁸², todėl, prokurorų steigiamas profesines sąjungas turėtų reglamentuoti bendrieji darbo įstatymai.

3.3. Teisės jungtis į profesines sąjungas ypatumai kariuomenėje

Profesinės karo tarnybos kariai nelaikomi valstybės tarnautojais. Kario tarnyba reikalauja specialiais ištikimybės valstybei santykių, kuriuos reglamentuoja Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas⁸³ ir kiti kariuomenės veiklą reglamentuojantys teisės aktai. Karių tarnybos santykiai reguliuojami specialių įstatymų nepaliekant galimybės taikyti bendrų darbo įstatymų. Ypatingą karių tarnybos santykių reglamentavimą lemia valstybės pareiga užtikrinti vidinį ir išorinį saugumą. Šia valstybės pareiga pateisinamas ir draudimas kariams būti profesinių sąjungų nariais. Tačiau tarptautiniai teisės aktai tiek ir Profesinių sąjungų įstatymas nustato profesinių sąjungų veiklos galimybę krašto apsaugoje. Todėl kyla klausimas, ar galimybė nustatyti profesinių

---

⁸¹ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1919.

⁸² TIAŽKIJUS, V. Darbo teisė ir valstybės tarnyba: panašumai ir skirtumai. Justitija, Vilnius, 2004. Nr. 1(49) p.56. ISSN 1392-5709.

⁸³ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 1998, Nr. 49-1325.

sąjungų veiklos ypatumus suteikia teisę valstybei uždrausti profesinių sąjungų veiklą krašto apsaugos tarnyboje⁸⁴?

Minėta, kad TDO konvencijos Nr. 87 „Dėl asociacijų laisvės ir teisės jungtis į organizacijas gynimo“ 9 straipsnis numato galimybę nacionaliniais įstatymais ar kitais teisės aktais nustatyti, kaip konvencijos garantijos taikytinos ginkluotosioms pajėgoms. TDO Asociacijų laisvės komitetas konstatavo⁸⁵, kad pagal šią konvencijos nuostatą joje numatytų garantijų apimtis ginkluotųjų pajėgų nariams turi būti apibrėžta taip pat ir nacionaliniuose įstatymuose bei taisyklėse. Komiteto nuomone, tokia nuostata suponuoja, kad Tarptautinė darbo Generalinė konferencija ketino leisti kiekvienai valstybei nuspręsti, kokių teisių apimtį suteikti ginkluotųjų pajėgų nariams, o tai reiškia, kad iš valstybių ratifikavusių šią konvenciją nėra reikalaujama suteikti teises numatytas konvencijoje minėtai asmenų grupei, tačiau, komiteto nuomone, ginkluotųjų pajėgų nariai, kuriems netaikoma konvencija, turėtų būti išvardyti baigtiniame sąraše.

TDO Asociacijų laisvės komitetas savo praktikoje ginkluotosiose pajėgose dirbantį civilinį personalą išskiria kaip atskirą kategoriją. Komiteto nuomone, civiliniai darbuotojai, dirbantys ginkluotosiose pajėgose, turi teisę savo nuožiūra ir pasirinkimu steigti organizacijas⁸⁶. Tačiau ne visada lengva nustatyti, ar asmuo yra ginkluotųjų pajėgų narys, ar tik civilinis darbuotojas, dirbantis ginkluotosiose pajėgose. Kadangi aptariamoms konvencijos 9 straipsnis nustato bendros taisyklės išimtį, kilus abejonei, asmuo turėtų būti laikomas civiliniu darbuotoju, turinčiu teisę jungtis į organizacijas, atstovaujančias jo darbo, socialiniams ir ekonominiams interesams⁸⁷.

Teisės jungtis į profesines sąjungas klausimas ginkluotosiose pajėgose visame pasaulyje sprendžiamas dviem būdais. Valstybėse, turinčiose išimtinai profesinę kariuomenę (JAV, Didžioji Britanija, Kanada, Japonija ir kt.), karinių profesinių sąjungų paprastai nėra, nes visus klausimus sprendžia karinės justicijos institucijos. Pavyzdžiui, 1979 m. JAV Kongresas priėmė įstatymą, draudžiantį kariams jungtis į sąjungas, turinčias tikslus kelti vadovybei reikalavimus ir siekti juos patenkinti. Tokių sąjungų veikla ir agitacija jas kurti laikoma neteisėta⁸⁸.

---

⁸⁴ KASILIAUSKAS, N. Asociacijų laisvės įgyvendinimo valstybės tarnyboje, policijoje ir kariuomenėje ypatumai. Vilniaus universiteto mokslo darbai: Teisė, 2005. Nr. 55. p. 10. ISSN 1392-1274.

⁸⁵ Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition. Geneva: International labour offices, 2006. p.48. para 224, 226.

⁸⁶ Ibid. p.49. para 228, 229.

⁸⁷ Ibid. p.48. para 226.

⁸⁸ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 116. ISBN 978-609-95028-0-9.

Kai kurių valstybių ginkluotosiose pajėgose, komplektuojamose pagal šaukimą ar mišrų principą, karinės profesinės sąjungos yra leidžiamos, ypač Europos valstybėse. Belgijoje ši teisė yra įtvirtinta kaip pamatinė ir yra taikomos visiems Belgams be išimties, neatsižvelgiant į tai ar jie yra darbuotojai ar ne, ir nepriklausomai nuo to, ar jie dirba privačiame ar valstybiniame sektoriuose. Belgijos įstatymas „Loi sur les Unions Professionnelles“, nustatantis profesinių sąjungų teises ir atsižvelgiant į asmenų statusą, numato su asociacijų laisve susijusių teisių ribojimus valstybės tarnautojams. Tačiau asociacijų laisvės ribojimai minėti kategorijai asmenų tokioms teisėmis kaip: teisė vesti kolektyvines derybas bei streikuoti⁸⁹. Vokietijoje teisė jungtis be jokių ribojimų suteikta ir ginkluotose pajėgose, tačiau nustatyti ribojimai kitoms teisėms susijusiom su asociacijų laisve⁹⁰. Teisė jungtis į profesines sąjungas ginkluotose pajėgose taip pat suteikta Vengrijoje, Airijoje, su anksčiau minėtais asociacijų laisvės ribojimais. Europos šalyse, kuriose profesinės sąjungos ginkluotosiose pajėgose leidžiamos, jos yra susijungusios į Europos valstybių karinių sąjungų asociaciją EUROMIL. Šiuo metu EUROMIL asociacijoje yra atstovų iš 22 Europos šalių⁹¹.

Europos regiono tarptautiniai teisės aktai nustato panašų asociacijų laisvės ginkluotosiose pajėgose reguliavimą kaip ir TDO. Pataisytosios Europos socialinės chartijos 5 straipsnis nustato, kad principą, kuriuo vadovaujama taikant garantijas numatytas šiame straipsnyje kariškiams, ir mastą, kuriuo jos yra taikomos šios kategorijos asmenims, taip pat nustato vidaus įstatymai ar kiti teisės aktai. Tuo tarpu, kaip minėtame straipsnyje taikomos garantijos policijai taikoma analogiška formuluotė kaip ir TDO konvencijos 87 9 straipsnyje: „Kokiu mastu šiame straipsnyje numatomos garantijos turi būti taikomos policijai, nustato vidaus įstatymai arba kiti teisės aktai.“ Toks reglamentavimas suponuoja, kad valstybės gali ne tik apriboti teisę jungtis į organizacijas ginkluotose pajėgose, bet ir šią teisę uždrausti. Europos socialinių teisių komiteto nuomone, Europos socialinės chartijos 5 straipsnio trečias sakinyje apie ginkluotąsias pajėgas yra visiškai kitokios prigimties nei antras šio straipsnio sakinyje apie policijos garantijas („Kokiu mastu šiame straipsnyje numatomos garantijos turi būti taikomos policijai, nustato vidaus įstatymai arba kiti teisės aktai“). Todėl valstybės gali ne tik riboti, bet ir uždrausti asociacijų laisvę ginkluotosiose pajėgose. Tačiau komitetas teigia, kad ginkluotųjų pajėgų nariai turi būti suprantami vertinant funkcinio požiūriu. Ginkluotųjų pajėgų nariams,

---

⁸⁹ Fernando Valdes Dal-Re (Director). Freedom of association of workers and Employers in the countries of the European Union. Madrid, 2007. p. 126. ISBN – 13:978-84-8417-221-5.

⁹⁰ Ibid. p. 277.

⁹¹ EUROMIL [žiūrėta 2009-03-06] Prieiga per internetą: <http://www.euromil.org/index.php?option=com_content&task=section&id=4&Itemid=33>.

atliekantiems daugiau techninio pobūdžio funkcijas, turėtų būti suteikiama teisė į asociacijų laisvę.

Europos Tarybos parlamentinės asamblėjos nuomonė dėl asociacijų laisvės ginkluotosiose pajėgose skiriasi. 2002 m. parlamentinės asamblėjos Rekomendacijoje Nr. 1572 reikalaujama, kad ginkluotųjų pajėgų nariams būtų suteikta teisė jungtis į asociacijas. Asamblėjoje konstatuota, kad per pastaruosius penkerius metus daugelio valstybių ginkluotosios pajėgos iš privalomosios pradinės karo tarnybos pereina į profesinę. Šių procesų rezultatas – ginkluotųjų pajėgų nariai tampa nuolatiniais darbuotojais, kurių darbdavė yra Gynybos ministerija. Todėl ginkluotųjų pajėgų nariams turėtų būti suteiktos visos teisės, nustatytos darbuotojams Europos socialinėje chartijoje. Kai kariuomenė nevykdo karinių veiksmų, ginkluotųjų pajėgų nariai, kaip „uniformuoti piliečiai“: turėtų naudotis visomis darbuotojams suteikiamomis teisėmis, taip pat teise steigti organizacijas, atstovaujančias jų profesiniams interesams⁹².

Remdamasi savo rekomendacija, 2002 m. Asamblėja kreipėsi į Ministrų komitetą ir prašė apsvarstyti galimybę pakeisti Europos socialinės chartijos (pataisytosios) 5 straipsnį. Jei šio straipsnio tekstas būtų pakeistas, valstybės Europos Tarybos narės, ratifikavusios Europos socialinės chartijos 5 straipsnį, turėtų dvi galimybes: arba pritarti naujoms straipsnio pataisoms, panaikinančioms teisės jungtis į asociacijas ribojimus policijoje ir ginkluotosiose pajėgose, arba nepritarti ir toliau vykdyti chartijos 1996 m. redakcijos 5 straipsnio nuostatas. Kaip minėta, Europos Sąjungoje nėra teisės aktų, reglamentuojančių asociacijų laisvę. Tačiau į metinį Europos Parlamento pranešimą „Dėl žmogaus teisių Europos bendrijoje 1995 metais“ įtrauktas ir paragrafas dėl teisės jungtis į asociacijas ginkluotosiose pajėgose. Europos Parlamentas „skatina valstybes nares ir valstybes, siekiančias narystės, pripažinti teisę jungtis į asociacijas tiek šauktiniams, tiek reguliariajai kariuomenei“. Šiuo metu Europos Bendrijoje teisės jungtis į organizacijas ginkluotosiose pajėgose, EUROMIL duomenimis, nepripažįsta 12 valstybių narių: Kipras, Estija, Prancūzija, Graikija, Italija, Latvija, Lietuva, Malta, Lenkija, Rumunija, Ispanija, Didžioji Britanija⁹³.

Europos socialinių teisių komitetas yra pasisakęs⁹⁴, kad Europos socialinės chartijos valstybės narės turi teisę apriboti arba uždrausti ginkluotojų pajėgų nariams jungtis į profesines sąjungas. Tačiau Europos socialinių teisių komitetas atkreipia dėmesį, kad

---

⁹² KASILIAUSKAS, N. Asociacijų laisvės įgyvendinimo valstybės tarnyboje, policijoje ir kariuomenėje ypatumai. Vilniaus universiteto mokslo darbai: Teisė, 2005. Nr. 55 p. 11. ISSN 1392-1274.

⁹³ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 118. ISBN 978-609-95028-0-9.

⁹⁴ Digest of the case law of European committee of social rights. p. 51. [žiūrėta 2009-03-03]. Prieiga per internetą <www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/digest/DigestSept2008_en.pdf>.

nacionaliniais įstatymais nustatyti ribojimai turi būti taikomi tik asmenims kurie atlieka karines funkcijas. Prancūzijos žandarmerijos atžvilgiu komitetas pasisakė, kad atsižvelgiant į jų atliekamas pareigas jie gali būti prilyginami ginkluotosioms pajėgoms ir jiems gali būti nesuteikta teisė jungtis į organizacijas.

Lietuvoje pagrindiniai teisės aktai, nustatantys teisės jungtis į profesines sąjungas kariuomenėje turinį yra Profesinių sąjungų įstatymas ir Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas. Profesinių sąjungų įstatymo 1 straipsnio 2 dalis nustato, kad šio įstatymo taikymo ypatybės krašto apsaugos organizacijoje gali būti nustatytos šios organizacijos veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose. Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas nustato, kad „kariai gali dalyvauti visuomeninių organizacijų, draugijų, klubų ir kitų nepolitinių susivienijimų veikloje, taip pat kitokioje nepolitinėje veikloje, kuria siekiama puoselėti moralines, tautines, patriotines ir pilietines demokratines vertybes, jei dalyvavimas tokioje veikloje netrukdo vykdyti tiesioginių kario pareigų“. Tačiau šio įstatymo 36 straipsnio 8 dalis draudžia profesinės karo tarnybos kariams būti profesinės sąjungos nariais. Šio įstatymo 2 straipsnio 13 dalis nustato, kad profesinė karo tarnyba – Lietuvos Respublikos piliečio savanoriškai įsipareigota (rašytine sutartimi su Krašto apsaugos ministerija) ir teisės aktų nustatytais sąlygomis bei tvarka atliekama nuolatinė karo tarnyba kariuomenėje ar kitose krašto apsaugos sistemos institucijose, taip pat kitose institucijose ar tarptautinėse organizacijose.

Remiantis pirmiau atlikta tarptautinių teisės aktų analize galima teigti, kad draudimas profesinės karo tarnybos kariams steigti profesines sąjungas neprieštarauja Lietuvos Respublikos tarptautiniams įsipareigojimams. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog kariuomenės veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose draudimas profesinės karo tarnybos kariams būti profesinių sąjungų nariais atsirado tik 1998 m. priėmus Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymą. Vadinas, iki 1998 m. profesinės karo tarnybos karių teisė būti profesinių sąjungų nariais nebuvo reglamentuojama. Todėl galima suabejoti dėl dabartinio draudimo profesinės karo tarnybos kariams būti profesinių sąjungų nariais atitiktis TDO reikalavimui valstybėms narėms nemažinti darbuotojų teisių, buvusių iki TDO konvencijos Nr. 87 ratifikavimo⁹⁵.

Abejotina ir civilinių krašto apsaugos darbuotojų teisės jungtis į asociacijas reguliavimo atitiktis Lietuvos Respublikos tarptautiniams įsipareigojimams. Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo⁹⁶ 2 straipsnio 19 dalis nustato,

---

⁹⁵ KASILIAUSKAS, N. Asociacijų laisvės įgyvendinimo valstybės tarnyboje, policijoje ir kariuomenėje ypatumai. Vilniaus universiteto mokslo darbai: Teisė, 2005. Nr. 55 p. 13. ISSN 1392-1274.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 1998, Nr. 49-1325.

kad civilinė krašto apsaugos tarnyba – tai Lietuvos Respublikos piliečio savanoriškai įsipareigota ir teisės aktų nustatytais specialiomis sąlygomis bei tvarka atliekama tarnyba einant tam tikras civilines pareigas krašto apsaugos sistemos institucijose. Civilinių asmenų tarnybos ypatumus krašto apsaugos sistemoje nustato įstatymo VII skirsnis. Šio įstatymo 71 straipsnio 1 dalis nustato, kad krašto apsaugos sistemos valstybės tarnautojai skirstomi taip: statutiniai valstybės tarnautojai, atliekantys civilinę krašto apsaugos tarnybą pagal civilinės krašto apsaugos tarnybos sutartis; kiti valstybės tarnautojai. Įstatymo 73 straipsnio 6 dalis nustato, kad krašto apsaugos sistemos statutiniams valstybės tarnautojams draudžiama užsiimti Valstybės tarnybos įstatymo apibrėžta su valstybės tarnyba nesuderinama veikla, jų tarnybai taip pat taikomi šio įstatymo 36 straipsnio 8 dalies apribojimai. Taigi civilinės krašto apsaugos tarnybos statutiniams tarnautojams, kaip ir profesinės karo tarnybos kariams, draudžiama būti profesinių sąjungų nariais. Tuo tarpu ir TDO konvencija Nr. 87 dėl asociacijų laisvės ir teisės jungtis į organizacijas gynimo, ir Europos socialinė chartija nenumato galimybės uždrausti civiliniams darbuotojams, dirbantiems ginkluotuosiose pajėgose, jungtis į organizacijas, atstovaujančias jų darbo, socialiniams ir ekonominiams interesams⁹⁷.

3.4. Teisių susijusių su teisės jungtis į profesines sąjungas įgyvendinimas valstybės tarnyboje

Su valstybės tarnautojų teise jungtis į profesines sąjungas neatsiejamai susijos teisė į kolektyvines derybas ir teisė streikuoti, todėl analizuojant valstybės tarnautojų teisę jungtis į profesines sąjungas privalu aptari kaip minėtos teisės reglamentuoja tarptautiniai teisės aktai bei nacionaliniai teisės aktai.

Pabrėžtina, kad valstybės tarnautojų atžvilgiu Tarptautinės darbo organizacijos kolektyvinių derybų ir kolektyvinių sutarčių standartai ilgai nebuvo taikomi. Pavyzdžiui, Italijoje tradiciškai kalbant apie teisę jungtis į profesines sąjungas, ši teisė *de facto* buvo pripažįstama tik darbuotojams privačiame sektoriuje. Iki 1993 metų valstybės tarnyboje nebuvo sudaromos sutartys su valstybės tarnautojais ir valstybės tarnautojų teisinę padėtį reglamentavo viešoji teisė, kuri imperatyviai apibrėždama jų teisinę padėtį, taip pat ir atlygimą bei kitas socialines garantijas, neleido kolektyviai derėtis dėl darbo sąlygų. Todėl iki 1993 m. būtų sunku kalbėti apie profesinių sąjungų veiklą valstybiniame sektoriuje. Po 1993 m. įvykusios reformos viešajame sektoriuje buvo sudaromos „tipinės“ darbo sutartys,

---

⁹⁷ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 119-120. ISBN 978-609-95028-0-9.

ko pasekoje atsirado profesinės sąjungos valstybės tarnyboje bei kolektyvinių derybų sistema⁹⁸.

3.4.1. Kolektyvinių derybų ypatumai valstybės tarnyboje

Kolektyvinių derybų dėl darbo sąlygų valstybės tarnyboje ypatumai yra priėmimas į tarnybą, apribojimai ir reikalavimai valstybės tarnautojams, jų darbo užmokestis, karjera ir kiti aspektai, susiję su tokių tarnautojų kvalifikacija ir darbo kokybe⁹⁹. Be to, esama ne tik bendrosios valstybės tarnybos sąlygų – yra ir kitų specialių įstatymų ar statutų, nustatančių specifines tarnybos sąlygas muitininkams, policininkams, diplomatom ir kitiems tarnautojams. Todėl tarptautiniai ir nacionaliniai darbo teisės šaltiniai numato kai kurių ypatumų sudarant kolektyvines sutartis valstybės tarnyboje¹⁰⁰.

Valstybė, atlikdama darbdavio vaidmenį, privalo užtikrinti veiksmingą, profesionalią ir nešališką valstybės tarnybą, ir šią pareigą įgyvendina nustatydamą specialų jai dirbančių asmenų darbo santykių reguliavimą. Valstybės konstitucinė pareiga užtikrinti viešąjį valstybės valdymą. Viešasis valstybės administravimas vykdomas per valstybės institucijas ir įstaigas, kurių veikla tiesiogiai susijusi su jose dirbančiais asmenimis. Viešąjį valstybės administravimą atliekantys asmenys yra ne tik valstybės darbuotojai, bet ir viešojo administravimo valdytojai, ir jų pareiga – užtikrinti, kad viešojo administravimo srityje būtų realiai įdiegti konstitucinės ir administracinės teisės principai¹⁰¹. Valstybės tarnautojai turi užtikrinti ir valstybės tarnybos tęstinumą, gebėti vykdyti pasikeitusios valdžios politinę valią. Todėl valstybės tarnybos santykiai dažnai reguliuojami skirtingai nuo darbo santykių ir apima tokius aspektus kaip priėmimas į tarnybą, apribojimai ir reikalavimai valstybės tarnautojams, jų darbo užmokestis, karjera ir kiti aspektai, susiję su valstybės pareiga užtikrinti aukštą personalo kvalifikaciją ir darbo kokybę visais valdymo lygmenimis.

TDO, pripažindama, kad valstybės tarnautojai, dalyvaujančių valdant valstybę, funkcijos yra ypatingos prigimties ir kad jų darbo sąlygos gali būti nustatomos kitaip nei laisvomis kolektyvinėmis derybomis, priėmė konvenciją Nr. 98 „Dėl teisės jungtis į organizacijas ir vesti kolektyvines derybas principų taikymo“ ir konvenciją Nr. 151 „Dėl

⁹⁸ Fernando Valdes Dal-Re (Director). Freedom of association of workers and Employers in the countries of the European Union. Madrid, 2007. p. 368-369. ISBN – 13:978-84-8417-221-5.

⁹⁹ TIAŽKIJUS, V. Darbo teisė ir valstybės tarnyba: panašumai ir skirtumai. Justitija, Vilnius, 2004. Nr. 1(49) p.47. ISSN 1392-5709.

¹⁰⁰ KASILIAUSKAS, N. Kolektyvinės sutartys valstybės tarnyboje. Vilniaus universiteto mokslo darbai: Teisė, 2005. Nr. 55. p. 33-34. ISSN 1392-1274.

¹⁰¹ European principles for public administration // SIGMA papers, No. 27, p. 15-26 [žiūrėta 2009-03-06]. Prieiga per internetą < <http://www.sigmaweb.org/dataoecd/26/30/36972467.pdf> >.

darbo santykių valstybės tarnyboje“, kuria buvo siekiama sukurti nuostatas, taikomas valstybės tarnautojams, nepatenkantiems į konvencijos Nr. 98 reguliavimo sritį¹⁰². Minėta, kad TDO Asociacijų laisvės komitetas, analizuodamas TDO priimtų konvencijų tarpusavio ryšius pasisakė, kad konvencija Nr. 151, kurios išankstinė paskirtis papildyti konvenciją Nr. 98, numatydama tam tikras apsaugines sąlygas valstybės tarnautojams, ypač dėl ribojimo jungtis į organizacijas, neprieštarauja ar nenusilpnina Konvencijoje Nr. 87 numatytos teisės jungtis į organizacijas¹⁰³. Asociacijų laisvės komitetas pripažino, kad valstybės tarnautojų dirbančių institucijose, kurie atsižvelgiant į jų atliekamas funkcijas, įgyvendina valstybės valdymą Konvencija Nr. 151 numato ypatumus tokių valstybės tarnautojų, kuriems netaikoma Konvencija Nr. 98, ir Komitetas pripažįsta, kad tam tikrų kategorijų valstybės tarnautojams (ypatingai užimantys aukštus postus) netaikomos šių Konvencijų suteikta apsauga dėl teisės vienytis į organizacijas ribojimo ar kolektyvinių derybų dėl darbo santykių garantijos. Tačiau Komitetas pažymi, kad tam tikrų kategorijų darbuotojų išbraukimas iš Konvencijų Nr. 98 ir Nr. 151 veikimo sferos, negali būti interpretuojamas kaip kokiu nors būdu mažinančios ar pažeidžiančios pagrindinę visų darbuotojų teisę vienytis į organizacijas, kurią suteikė Konvencija Nr. 87. Jokiomis Konvencijų Nr. 98 ir Nr. 151 nuostatomis nebandoma riboti Konvencijos Nr. 87 taikymo apimties, o priešingai – šių konvencijų nuostatos ir konvencijos Nr. 98 parengiamais darbas rodo siekius sustiprinti konvencijos Nr. 87 nuostatas¹⁰⁴.

1949 m. priimtoje TDO konvencijoje Nr. 98 dėl teisės jungtis į organizacijas ir vesti kolektyvines derybas principų taikymo valstybės tarnautojai, dalyvaujantys valdant valstybę, nurodyti kaip grupė, kuriai ši konvencija netaikoma, taigi jiems negalioja skatinimas visokeriopai plėtoti savarankiškas derybas siekiant sureguliuoti darbo sąlygas (konvencijos 6 straipsnis), ir tai neturi būti interpretuojama kaip jų teisių apribojimas ar statuso pabloginimas. Vadovaujantis šia konvencija, teisė dalyvauti kolektyvinėse derybose gali būti ribojama ne tik valstybės tarnautojams, bet ir ginkluotosioms pajėgoms bei policijai. Plėtojantis tarptautinei darbo teisei ir atsiradus pasaulinėms tendencijoms didinti kolektyvinių derybų veikimo sritį, valstybės tarnautojų ir valstybės valdymo darbuotojų atžvilgiu 1978 m. buvo priimta TDO konvencija Nr. 151 dėl darbo santykių valstybės tarnyboje ir 1981 m. TDO konvencija Nr. 154 dėl kolektyvinių derybų skatinimo. šios

---

¹⁰² KASILIAUSKAS, N. Kolektyvinės sutartys valstybės tarnyboje. Vilniaus universiteto mokslo darbai: Teisė, 2005. Nr. 55. p. 35. ISSN 1392-1274

¹⁰³ Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition. Geneva: International labour offices, 2006. p. 213. para 1061.

¹⁰⁴ Ibid. p. 213. para 1062.

konvencijos taip pat įtvirtino tam tikrus nuostatų dėl kolektyvinių derybų valstybės tarnyboje ypatumus¹⁰⁵.

1978 m. priimtoje TDO konvencijoje Nr. 151 dėl darbo santykių valstybės tarnyboje valstybėms nurodoma plėtoti derybų mechanizmą arba taikyti "kitus metodus, kurie leistų valstybės tarnautojų atstovams dalyvauti nustatant įdarbinimo valstybės tarnyboje sąlygas. Taigi šia konvencija tarptautiniu lygiu valstybės tarnautojams pripažinta dalyvavimo nustatant jų darbo sąlygas teisė ir konkrečiai nurodomas būdas – derybos. Šioje konvencijoje kolektyvinės derybos interpretuojamos plačiau nei kitose TDO konvencijose. Konvencijos Nr. 151 parengiamųjų darbų metu komitetas pritarė tokiam kolektyvinių derybų valstybės tarnyboje aiškinimui – tai esą bet kurios formos (formalūs ar neformalūs) svarstymai, kuriais siekiama sutarimo, ir pabrėžė būtinybę kiek įmanoma stengtis pasiekti susitarimą¹⁰⁶. TDO konvencijoje Nr. 151 numatyta, kad ji gali būti netaikoma vienintelei tarnautojų kategorijai (neskaitant ginkluotųjų pajėgų ir policijos) – aukščiausiems oficialiems asmenims (pareigūnams), kurie atlieka politikos formavimo ir valdymo funkcijas, ir tarnautojams, einantiems konfidencialaus pobūdžio pareigas. Komentuodamas pastarąją nuostatą, TDO Asociacijų laisvės komitetas pabrėžė, kad jeigu TDO konvencija Nr. 98 nepalietė TDO konvencijoje Nr. 87 valstybės tarnautojams suteiktų teisių jungtis į organizacijas, laikoma, jog ir TDO konvencija Nr. 151 jų nesumažina¹⁰⁷.

Galutinis kolektyvinių derybų valstybės tarnyboje reglamentavimo etapas – 1981 m. priimta TDO konvencija Nr. 154 dėl kolektyvinių derybų skatinimo. Ji apima platesnę veikimo sferą nei Konvencija Nr. 98 ir taikoma visoms ekonominės veiklos sritims. Komitetas per pirmąjį TDO konvencijos Nr. 154 parengiamųjų darbų etapą patvirtino terminą „visos ekonominės veiklos sritys“ vartojąs plačiausia prasme ir į jį įtraukiąs visas ekonominės veiklos sritis, tarp jų ir valstybės tarnybą¹⁰⁸. Pastarosios konvencijos 1 straipsnio 3 dalis leidžia teigti, kad greta privataus sektoriaus valstybės tarnybai leidžiama nustatyti specialius šios konvencijos taikymo ypatumus, atitinkančius nacionalinius įstatymus ar kitus norminius teisės aktus arba nacionalinę praktiką. Valstybė, ratifikavusi šią konvenciją, negali apsiriboti tik konsultacijomis, bet turi valstybės tarnyboje skatinti kolektyvines derybas, kurių tikslas – nustatyti darbo ir priėmimo į darbą sąlygas. O konvencijos 1 straipsnio 2 dalis nurodo, kad nacionaliniai įstatymai ar kiti teisės aktai arba

---

¹⁰⁵ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 187. ISBN 978-609-95028-0-9.

¹⁰⁶ Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition. Geneva: International labour offices, 2006. p. 207. para 1038.

¹⁰⁷ Ibid. p. 213. para 1062.

¹⁰⁸ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 188-189. ISBN 978-609-95028-0-9.

nacionalinė praktika gali nustatyti, kaip šioje konvencijoje nustatytos garantijos taikomos policijai ir ginkluotosioms pajėgoms. Vadinasi, valstybė gali ir nesuteikti teisės į kolektyvines derybas policijai ir ginkluotosioms pajėgoms.

Europos regiono lygiu pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis kolektyvines derybas, yra pataisytoji Europos socialinė chartija. Šios chartijos 6 straipsnio 1 punktas numato valstybėms pareigą skatinti bendras darbuotojų ir darbdavių konsultacijas. Jeigu konsultacijos nevyksta, valstybė turi imtis priemonių jas paskatinti. Konsultacijos turi būti vykdomos tarp darbdavių ir darbuotojų arba jiems atstovaujančių organizacijų. Pataisytosios Europos socialinės chartijos 6 straipsnio 1 punktas taikomas ne tik privataus sektoriaus darbuotojams, bet su tam tikrais pakeitimais ir valstybės tarnautojams, įskaitant tuos, kuriems taikomos specialios taisyklės. Pataisytosios Europos socialinės chartijos 6 straipsnio 2 punktas nurodo, kad valstybės savo įstatymais turi ne tik pripažinti darbdavių ir darbuotojų teisę kolektyvinėmis sutartimis reguliuoti tarpusavio santykius, bet ir skatinti sudaryti tokias sutartis, kai nėra darbdavių ir darbuotojų iniciatyvos, ypač – užtikrinti, kad abi pusės būtų pasirengusios kolektyvinėms tarpusavio deryboms. Šis straipsnis su reikiamomis pataisomis taikomas ir valstybės tarnautojams – jiems turi būti suteikta teisė pareikšti nuomonę nustatant jų darbo sąlygas¹⁰⁹.

Kitaip nei TDO konvencijos, pataisytosios Europos socialinės chartijos 6 straipsnis, nenumato išimčių kolektyvinėms deryboms valstybės tarnyboje. Apribojimų galimybė numatyta tik chartijos 31 straipsnyje, pagal kurį chartijoje numatytų teisių ir principų veiksmingas taikymas ir praktinis įgyvendinimas negali būti varžomas ar ribojamas, išskyrus apribojimus, kuriuos nustato įstatymas ir kurie yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų teises ir laisves arba viešąją tvarką, nacionalinį saugumą, žmonių sveikatą ar dorovę.

3.4.2. Kolektyvinės sutartys valstybės tarnyboje

DK 59 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog Įmonės kolektyvinių sutarčių sudarymo krašto apsaugos, policijos ir valstybės viešojo administravimo tarnybose ypatumus nustato įstatymai, reglamentuojantys tų tarnybų veiklą. Aiškumo dėlei paminėtina, kad Valstybės tarnybos įstatymo 2 straipsnyje vartojamas terminas „valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos“ apibrėžia atstovaujamasias, valstybės vadovo, vykdomąsias, teisminės valdžios institucijas, teisėsaugos institucijas ir įstaigas, audita,

---

¹⁰⁹ KASILIAUSKAS, N. Kolektyvinės sutartys valstybės tarnyboje. Vilniaus universiteto mokslo darbai: Teisė, 2005. Nr. 55. p. 36. ISSN 1392-1274.

kontrolę (priežiūrą) atliekančias institucijas ir įstaigas, kitas valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas, kurios finansuojamos iš valstybės ar savivaldybių biudžetų bei valstybės pinigų fondų ir kurioms įstatymai suteikia viešojo administravimo įgaliojimus. Viešojo administravimo tarnybų terminas aptariamame DK straipsnyje atsirado perkėlus Viešojo administravimo įstatymo¹¹⁰ terminus, kuriais apibrėžiamas pats viešasis administravimas ir pateikiama viešojo administravimo subjektų samprata bei klasifikacija. Kadangi Valstybės tarnybos įstatymas valstybės tarnautojus sieja su viešojo administravimo veikla, o šį terminą apibrėžia tik Viešojo administravimo įstatymas, laikytina, kad DK 59 straipsnio 3 dalyje numatyta kolektyvinių sutarčių ypatumų galimybė viešojo administravimo tarnybose yra skirta valstybės tarnautojams¹¹¹.

Valstybės tarnybos įstatymo 4 straipsnio 2 dalis nustato, kad statutiniams valstybės tarnautojams šio įstatymo nuostatos taikomos tiek, kiek jų statuso nereglamentuoja statutai ar Diplomatinės tarnybos įstatymas, išskyrus Valstybės tarnybos įstatymo nustatytą darbo apmokėjimo tvarką. Ši Valstybės tarnybos įstatymo nuostata reiškia, kad statutai ir Diplomatinės tarnybos įstatymas laikytini specialiais įstatymais. Esant kolizijai tarp Valstybės tarnybos įstatymo ir juo patvirtinto statuto ar Diplomatinės tarnybos įstatymo, turi būti taikomos pastarųjų normos. Tačiau jei šie dokumentai nereglamentuoja vieno ar kito su statutinių valstybės tarnautojų statusu susijusio klausimo, turi būti taikomas Valstybės tarnybos įstatymas. O kolektyvinių derybų ypatumai aptarti tik Valstybės tarnybos įstatyme, todėl jie galioja visiems, taip pat ir statutiniams, valstybės tarnautojams¹¹². Šio teiginio nepaneigia ir Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas¹¹³, kuriame vieninteliame iš visų įstatymų, reglamentuojančių statutinių valstybės tarnautojų tarnybą, kalbama apie pareigūnų teisę į kolektyvines derybas ir kolektyvinių sutarčių pasirašymą. Šio įstatymo 16 straipsnio 3 dalis nustato, kad muitinės pareigūnų profesinės sąjungos turi teisę DK nustatyta tvarka ir sąlygomis pasirašyti kolektyvines sutartis, kiek tai neprieštarauja muitinės statutui ir kitiems muitinės pareigūnų teisinį statusą nustatantiems teisės aktams.

Atskirai reikėtų aptarti Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnų ir krašto apsaugos sistemos pareigūnų kolektyvinių derybų galimybes. Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 6 punktą nustato, kad Specialiųjų tyrimų tarnybos

---

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 60-1945.

¹¹¹ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 191-192. ISBN 978-609-95028-0-9.

¹¹² KASILIAUSKAS, N. Kolektyvinės sutartys valstybės tarnyboje. Vilniaus universiteto mokslo darbai: Teisė, 2005. Nr. 55. p. 40. ISSN 1392-1274.

¹¹³ Lietuvos Respublikos tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000-11-03, Nr. 94-2917.

pareigūnams draudžiama būti profesinės sąjungos nariais. Kadangi kolektyvinių derybų teisė kildinama iš asociacijų laisvės ar teisės jungtis į organizacijas, galima teigti, kad Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams kolektyvinių derybų teisė nesuteikta. Manytina, kad tokia padėtis pažeidžia aptartuosius tarptautinius teisės aktus. Minėta, kad abejotinas pats draudimas Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams būti profesinės sąjungos nariais. TDO konvencijos Nr. 154 1 straipsnio 2 dalis nustato, kad nacionaliniai įstatymai ar kiti teisės aktai arba nacionalinė praktika gali nustatyti, kaip šios konvencijos teikiamos garantijos yra taikomos policijai. Europos socialinės chartijos 31 straipsnis nustato, kad chartijoje numatytų teisių ir principų veiksmingas taikymas ir praktinis įgyvendinimas negali būti varžomas ar ribojamas, išskyrus apribojimus, kuriuos numato įstatymas ir kurie yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų teises ir laisves arba viešąją tvarką, nacionalinį saugumą, žmonių sveikatą ar dorovę. Minėti Lietuvos Respublikos teisės aktai visiems statutiniams valstybės tarnautojams, išskyrus Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnus, suteikia teisę į kolektyvines derybas. TDO Ekspertų komitetas yra pasakęs, kad visos TDO konvencijose numatytos bendros taisyklės išimtys turi būti aiškinamas siauriau. Todėl sunku būtų pagrįsti Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnų išskyrimą iš kitų statutinių valstybės tarnautojų nesuteikiant jiems teisės į kolektyvines derybas¹¹⁴.

Profesinės karo tarnybos kariai nėra laikomi valstybės tarnautojais, jų tarnybos santykius reglamentuoja Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas ir kiti kariuomenės veiklą reglamentuojantys teisės aktai. Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 36 straipsnio 8 dalyje įtvirtinta nuostata, kad profesinės karo tarnybos kariai ir civilinės krašto apsaugos statutiniai tarnautojai negali būti profesinių sąjungų nariais. Vadinasi, Lietuvoje profesinės karo tarnybos kariams ir civilinės krašto apsaugos statutiniams tarnautojams nesuteikiama teisė jungtis į organizacijas, ginančias jų darbo, socialinius ir ekonominius interesus. Kaip minėta, kolektyvinių derybų teisė kildinama iš asociacijų laisvės ar teisės jungtis į organizacijas, taigi galima konstatuoti, kad Lietuvos profesinės karo tarnybos kariams ir civilinės krašto apsaugos statutiniams tarnautojams kolektyvinių derybų teisė nesuteikta. Tuo tarpu kiti valstybės tarnautojai, atliekantys civilinę krašto apsaugos tarnybą, tokia teise gali naudotis. Tai patvirtina ir TDO konvencijos Nr. 87 dėl asociacijų laisvės ir teisės jungtis į organizacijas gynimo 9 straipsnis, numatantis galimybę uždrausti teisę jungtis į organizacijas ginkluotųjų pajėgų nariams, tačiau suteikiantis tokią teisę, taip pat ir galimybę derėtis dėl kolektyvinės sutarties pasirašymo, ginkluotųjų pajėgų civiliniams darbuotojams.

---

¹¹⁴ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 193-194. ISBN 978-609-95028-0-9.

Nors Lietuva nėra ratifikavusi TDO konvencijos Nr. 151, tačiau priimant Valstybės tarnybos įstatymą, buvo atsižvelgta į šios konvencijos nuostatas. 2003 m. spalio 7 d. Valstybės tarnybos įstatymas buvo papildytas¹¹⁵ 5¹ straipsniu, kuriame numatyti kolektyvinių sutarčių sudarymo valstybės tarnyboje ypatumai. Šio straipsnio 1 dalis reglamentavo tik kolektyvines derybas valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos lygiu. Aptariamo straipsnio 2 dalis numatė, kad sudarant šio straipsnio 1 dalyje nurodytą kolektyvinę sutartį darbdaviui atstovauja valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos vadovas arba jo įgaliotas asmuo, o valstybės tarnautojams – valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje veikianti valstybės tarnautojų profesinė sąjunga¹¹⁶.

Nagrinėjant kolektyvinių derybų valstybės tarnyboje klausimus svarbu nustatyti darbo santykius reglamentuojančių įstatymų taikymo valstybės tarnautojams ribas. Pagal Valstybės tarnybos įstatymo 5 straipsnį, darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai valstybės tarnautojams gali būti taikomi kaip papildomas valstybės tarnybos srityje susiklosčiusių visuomeninių santykių reguliatorius, kai tam tikrais atvejais neužtenka Valstybės tarnybos įstatymo nuostatų. Aptariamų kolektyvinių derybų valstybės tarnyboje klausimu Valstybės tarnybos įstatymas reglamentavo tik valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos kolektyvinės sutarties šalių ir turinio klausimus, bet nenustatė kolektyvinių derybų nacionaliniu, šakos ir teritoriniu lygiu, sutarties sąlygų, sutarties projekto rengimo ir svarstymo, įsigaliojimo ir kitų dalykų, kuriuos reglamentuoja DK. Todėl visais kolektyvinių derybų valstybės tarnyboje aspektais, išskyrus valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos kolektyvinės sutarties šalių ir turinio klausimus, turėjo būti taikomos DK nuostatos. Kadangi, Valstybės tarnybos įstatymo 5¹ straipsnis nustatė tik kolektyvines derybas valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos lygiu, kilo klausimas, koks teisinis reguliavimas turėtų būti taikomas valstybės tarnyboje sudaromai šakos ar teritorinei kolektyvinei sutarčiai? Valstybės tarnybos įstatymas šiuo atveju nenustatė jokio teisinio reguliavimo, vadinasi, tokiai sutarčiai dėl aptartų priešasčių turėjo būti taikomos tik DK nuostatos. Akivaizdu, kad tai buvo teisinio reguliavimo trūkumas, nes priešingu atveju kolektyvinėms deryboms aukštesniu nei valstybės ar savivaldybės įstaigos lygiu turėjo būti taikomos skirtingos apimtys, kartais prieštaringos kolektyvinės sutarties turinio nuostatos. Pavyzdžiui, valstybės ar savivaldybės įstaigos kolektyvinėje sutartyje negalėjo būti nustatyta papildomų sąlygų, susijusių su papildomomis valstybės ir savivaldybių biudžetų ar valstybės pinigų fondų lėšomis. O šakos ar teritorinėje kolektyvinėje sutartyje, bent jau

---

¹¹⁵ Valstybės tarnybos įstatymo 2, 7, 16, 17, 19, 39, 41, 42, 43, 44, 46 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir įstatymo papildymo 5¹ straipsniu įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 101-4534.

¹¹⁶ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 195. ISBN 978-609-95028-0-9.

formaliai, tokias sąlygas nustatyti buvo galima. Todėl 2008 m. gegužės 13 d. Valstybės tarnybos įstatymo 5¹ straipsnis buvo pakeistas įsigaliojus Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 5¹ ir 24 straipsnių pakeitimo įstatymui¹¹⁷.

Rengdama naujos redakcijos Valstybės tarnybos įstatymo 5¹ straipsnio pataisas darbo grupė turėjo tikslą išspręsti nacionalinės ir šakos kolektyvinių sutarčių valstybės tarnyboje šalių ir turinio klausimus. Pirmiausia siekta aiškiai atriboti, kas yra reglamentuojamų kolektyvinių sutarčių šalys ir kas – jų atstovai: valstybės tarnautojai ar profesinės sąjungos, Vyriausybė, ministerijos, institucijos ir įstaigos ar jų vadovai bei įgalioti asmenys. Aptariamo įstatymo projekto autorių siūlymu nacionalinės kolektyvinės sutarties šalimis buvo įvardytos profesinių sąjungų organizacijos (susivienijimai, federacijos, centrai ir kt.), atstovaujančios valstybės tarnautojams, ir Vyriausybė ar jos įgaliota ministerija. Kolektyvinių sutarčių valstybės tarnyboje aukštesniu nei įstaigos lygiu šalimi nurodyti ne valstybės tarnautojai, o profesinių sąjungų organizacijos. Tačiau Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės departamentas pareiškė nuomonę, kad nuostata, pagal kurią nacionalinės kolektyvinės sutarties šalimi buvo įvardyta Vyriausybė įgaliota ministerija, teisės požiūriu yra ydinga, nes Vyriausybei suteikiama teisė tik įgalioti ministeriją ar ministerijas, tačiau, kaip galima preziumuoti, paneigiama teisė pačiai Vyriausybei derėtis ir sudaryti susitarimą. Be to, ministerijos ar ministerijų, veikiančių turint Vyriausybės įgaliojimus, sudaryti susitarimai laikytini sudarytais pačios Vyriausybės, todėl buvo teigiama, kad toks reguliavimas apriboja Vyriausybės kompetenciją. Atsižvelgiant į pateiktas pastabas pakeisto Valstybės tarnybos įstatymo 5¹ straipsnio 1 dalis pripažino nacionalinės kolektyvinės sutarties valstybės tarnyboje šalimis profesinių sąjungų organizacijas (susivienijimus, federacijas, centrus ir kt.), atstovaujančias valstybės tarnautojams, ir Vyriausybę¹¹⁸.

Pakeisto Valstybės tarnybos įstatymo 5¹ straipsnio 2 dalyje nurodytas nacionalinės kolektyvinės sutarties ir šakos kolektyvinės sutarties skiriamasis bruožas – šakos kolektyvinės sutarties šalis yra profesinių sąjungų organizacijos (susivienijimo, federacijos, centro ir kt.), atstovaujančios valstybės tarnautojams, dirbantiems vienoje viešojo administravimo veiklos srityje. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės departamento specialistų nuomone, viešojo administravimo veiklos srities samprata nėra aiški. Teisės požiūriu svarbus ne kolektyvinės sutarties pavadinimas, o jos turinys, nes ne iš pavadinimo, o iš turinio galima spręsti, kuriems subjektams kolektyvinė sutartis taikoma.

---

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 5¹ ir 24 straipsnių pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2008, Nr. 63-2376.

¹¹⁸ KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. p. 196-197. ISBN 978-609-95028-0-9.

Tokia pozicija neatrodo pagrįsta, nes DK 50 straipsnio 4 dalis nustato identišką nacionalinės, šakos ir teritorinės kolektyvinės sutarties turinį, taigi šių kolektyvinių sutarčių skiriamasis bruožas yra ne sutarčių turinys, o jų šalys ir taikymo sritis. Tuo tarpu pakeista Valstybės tarnybos įstatymo 5¹ straipsnis taip pat nustato identišką nacionalinės ir šakos kolektyvinės sutarties valstybės tarnyboje turinį, o jų skiriamasis bruožas yra šalys ir taikymo sritis.

3.4.3. Valstybės tarnautojų teisė streikuoti

Teisė streikuoti – tiek viena iš asociacijos laisvės teikiamų garantijų, tiek kolektyvinio poveikio priemonė, sprendžiant kolektyvinius darbo ginčus, tiesiogiai ar netiesiogiai numatyta visų demokratinių valstybių konstitucijose ar įstatymuose¹¹⁹. Lietuvoje teisė streikuoti įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 51 straipsnio 1 dalyje. To paties straipsnio 2 dalyje pasakyta, kad šios teisės apribojimus, įgyvendinimo sąlygas ir tvarką nustato įstatymas. TDO Asociacijų laisvės komitetas savo praktikoje ne kartą yra konstatavęs, jog teisė streikuoti yra pamatinė darbuotojų ir jų organizacijų teisė, suteikianti jiems galimybių ginti ekonominius ir socialinius interesus¹²⁰.

Streikas yra radikalus ir drastiškas būdas, su kurio pagalba sprendžiami kolektyviniai darbo ginčai, ginamos socialinės ir ekonominės darbuotojų teisės ir interesai¹²¹. Streiku daroma žala ne tik konkrečiam darbdaviui, bet tam tikra prasme – ir visai visuomenei. Streikas visuomet susijęs su darbo proceso nutraukimu, o tai gali sukelti grėsmę valstybės ir visuomenės saugumui, todėl akivaizdu, jog teisė į streiką negali būti neribota ir absoliuti, o ypač valstybės tarnyboje. TDO Asociacijų laisvės komitetas yra ne kartą pasisakęs, jog teisės streikuoti draudimas valstybės tarnautojams suderinamas su asociacijų laisvės principu¹²², nes būtent valstybės tarnautojai turi valdžios įgaliojimų ir veikia valstybės vardu. Tačiau absoliutus streikų uždraudimas nacionaliniuose įstatymuose nesuderinamas su TDO konvencijų reikalavimais. Teisės streikuoti ribojimai yra leidžiami, tačiau atsižvelgiant ne tik formaliai į valstybės tarnautojų statusą, bet visų pirma į jų atliekamas funkcijas. Taigi, valstybės tarnautojams taikomi ribojimai turi būti pakankamai pagrįsti, kitaip jie gali virsti asociacijų laisvės principo pažeidimu.

¹¹⁹ PETRYLAITĖ, D. Asociacijų laisvė valstybės tarnyboje: norai ir galimybės. Justitija, Vilnius, 2007. Nr. 1(63). ISSN 1392-5709.

¹²⁰ Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition. Geneva: International labour offices, 2006. p.109-110.

¹²¹ NEKROŠIUS, I.; TIAŽKIJUS, V.; KOVEROVAS, P; et al. Lietuvos respublikos darbo kodekso komentaras. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 233. ISBN 9986-567-86-6.

¹²² Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition. Geneva: International labour offices, 2006. p.118.

Lietuvoje valstybės tarnautojams teisė streikuoti suteikia Valstybės tarnybos įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 6 punktas. Tačiau teisė streikuoti nesuteikiama valstybės tarnautojams, einantiems valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos padalinio vadovo ar aukštesnės pareigas.

Kaip minėta, tiek tarptautinė teisė, tiek Lietuvos Respublikos Konstitucijos 51 straipsnio 2 dalis numato teisės streikuoti ribojimo nacionaliniais įstatymais galimybę. Streikuoti draudžia statutai, taikomi statutiniams valstybės tarnautojams. Lietuvos respublikos Vidaus tarnybos statuto¹²³ 24 straipsnio 6 punkte numatytas draudimas vidaus tarnybos pareigūnams streikuoti. Šio statuto 45 straipsnyje atskirai nustatytas draudimas vidaus reikalų įstaigoje veikiančioms profesinėms sąjungoms skelbti streikus ir juose dalyvauti bei organizuoti piketus ar mitingus, kurie tiesiogiai trukdytų vidaus reikalų įstaigos veiklai ar atlikti pareigūno tarnybines pareigas, taip pat juose dalyvauti. Draudimus streikuoti numato ir kitų tarnybų statutai. Valstybės saugumo departamento įstatymo¹²⁴ 24 straipsnis saugumo departamento pareigūnams draudžia streikuoti bei piketuoti. Streikuoti bei piketuoti draudžiama kalėjimų departamento arba jam pavaldžių įstaigų ar valstybės įmonių pareigūnams¹²⁵, finansinių nusikaltimų tyrimų pareigūnams¹²⁶, specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams¹²⁷. Draudimas streikuoti numatytas ir muitinės pareigūnams¹²⁸. Taigi Lietuvoje visi statutiniai valstybės tarnautojai neturi teisės į streiką ir daugeliu atveju tam pačiam asmenų ratui draudžiama ne tik streikuoti bet ir piketuoti, dalyvauti mitinguose. Teisės streikuoti uždraudimas statutiniams valstybės tarnautojams yra pagrįstas ir pateisinamas, tačiau uždraudimas teisės naudotis kitomis protesto akcijomis yra abejotinas.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 36 straipsnis įtvirtinta susirinkimų laisvę. Šis straipsnis skelbia, kad negalima drausti ir trukdyti piliečiams rinktis be ginklo į taikius susirinkimus. Ši teisė negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai reikia apsaugoti valstybės ar visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ar dorovę arba kitų asmenų teises ir laisves. Susirinkimų laisvė – tai piliečių subjektinė teisė dalyvauti taikiame susibūrimo ir laisvai reikšti savo nuomonę bei pažiūras, užtikrinanti asmenybės

---

¹²³ Lietuvos respublikos vidaus tarnybos statutas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 42 – 1927.

¹²⁴ Valstybės saugumo departamento įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 11 – 163.

¹²⁵ Tarnybos kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos statuto 21 straipsnio 5 punktas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1088.

¹²⁶ Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatymo 13 straipsnio 1 dalies 6 punktas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 33 – 1250.

¹²⁷ Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 6 punktas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 41 – 1162.

¹²⁸ Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto 15 straipsnio 1 dalies 6 punktas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 64 – 2881.

pilietinio aktyvumo raišką visuomenėje ir valstybėje¹²⁹. Teisė į taikius susirinkimus nepažeidžiant pamatinių visuomenės vertybių ir kitų asmenų teisių yra įtvirtinta tarptautinės teisės aktuose. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 20 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekvienas žmogus turi teisę į taikių asociacijų ir susirinkimų laisvę. Pagal Deklaracijos 29 straipsnio 2 dalį, įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis (taigi ir susirinkimų laisve), kiekvienas žmogus negali patirti kitokių apribojimų kaip įstatymo numatyti vieni tam, kad garantuotų kitų žmonių teisių ir laisvių deramą pripažinimą ir gerbimą siekiant patenkinti teisingus moralės, viešosios tvarkos ir visuotinės gerovės reikalavimus demokratinėje visuomenėje. Panašiai nustatyta ir Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 21 straipsnyje, kuris skelbia, kad pripažįstama teisė rengti taikius susirinkimus. Naudojimuisi šia teise negali būti taikomi jokie apribojimai, išskyrus tuos, kuriuos numato įstatymas ir kurie demokratinėje visuomenėje būtini valstybės ar visuomenės saugumo, viešosios tvarkos interesams, gyventojų sveikatai ir dorovei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 11 straipsnyje nustatyta, kad kiekvienas turi teisę laisvai rengti taikius susirinkimus, jungtis į asociacijas kartu su kitais, taip pat teisę steigti ir stoti į profesines sąjungas savo interesams ginti. Naudojimuisi šia teise negali būti taikomi jokie apribojimai, išskyrus tuos atvejus, kuriuos numato įstatymas ir kurie yra būtini demokratinėje visuomenėje valstybės ar visuomenės saugumo interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, gyventojų sveikatai ar dorovei ar kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti. Šis straipsnis nekliudo įvesti teisėtus naudojimosi šia teise apribojimus asmenims, tarnaujantiems ginkluotosiose pajėgose, policijoje ar valstybinio valdymo organuose. Reguluodamas Konstitucijos 36 straipsnyje įtvirtintą piliečių laisvės rinktis tik be ginklo ir tik į taikius susirinkimus įgyvendinimą, įstatymų leidėjas turi diskreciją nustatyti šios laisvės įgyvendinimo tvarką, tačiau jokia būdu nepaneigdamas pačios susirinkimų laisvės esmės. Konstitucinis Teismas pažymi, kad valstybės kišimasis į naudojamąsi susirinkimų laisvę, kaip ir kitomis žmogaus ir piliečio teisėmis bei laisvėmis, pripažįstamas teisėtu ir būtinu tik jei laikomasi apribojimo ir siekiamo teisėto tikslo proporcingumo principo. Visais atvejais būtina išlaikyti pusiausvyrą tarp asmens teisės ir viešojo intereso. Tokia yra ir Europos žmogaus teisių teismo praktika. Taigi kyla klausimas, ar statutiniams valstybės tarnautojams, neturintiems teisės streikuoti, pagrįstai atimama teisė naudotis kitomis kolektyvinio poveikio priemonėmis (piketais, mitingais, eitynėmis, demonstracijomis ir kitais taikiais susirinkimais). Manytina, kad teisė pasinaudoti

---

¹²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymo 6 straipsnio 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. // Valstybės žinios, 2000, Nr. 3 – 78.

įvairiomis protesto akcijomis, visų pirma, kaip tik turėtų būti pripažįstama tiems tarnautojams, kuriems nesuteikta teisė streikuoti.

Išvados

Atlikta valstybės tarnautojų teisės jungtis į organizacijas teorinė ir praktinė analizė, leidžia daryti tokias išvadas:

1. Tarptautiniai teisės standartai pripažįsta valstybės tarnautojams teisę jungtis į profesines sąjungas be jokių apribojimų, kaip ir privačiame sektoriuje, o policijai ir kariuomenei nustato ribojimus.

2. Valstybės tarnautojų teisės jungtis į profesines sąjungas teisinis reglamentavimas Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose atitinka tarptautinį teisinį reguliavimą. Valstybės tarnautojų profesinėms sąjungoms nenustatoma veiklos ribojimų. Valstybės tarnyboje veikiančioms profesinėms sąjungoms taikomos tiek Darbo kodekso, tiek Valstybės tarnybos, tiek Profesinių sąjungų įstatymuose įtvirtintos profesinių sąjungų teisės ir garantijos, tai suponuoja, kad Valstybės tarnybos įstatyme įtvirtintos profesinių sąjungų teisės papildoma nustatytas darbo įstatymuose.

3. Ištyrus Lietuvoje statutiniams valstybės tarnautojams suteiktą teisę jungtis į profesines sąjungas galima teigti, kad ši teisė nėra suteikiama visa apimtimi kaip to reikalauja tarptautinė teisė. Abejotina Lietuvos įstatymų leidėjo nuostata, kuria draudžiama Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams jungtis į profesines sąjungas, juolab kad kitiems statutiniams valstybės tarnautojams tai nėra draudžiama. Todėl manytina, kad turėtų būti pakeistas Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 6 punktą ir būtų atsisakyta draudimo Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams būti profesinės sąjungos nariais.

4. Remiantis atlikta tarptautinių teisės aktų analize galima teigti, kad draudimas profesinės karo tarnybos kariams steigti profesines sąjungas neprieštarauja Lietuvos Respublikos tarptautiniams įsipareigojimams. Pažymėtina, kad kariuomenės veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose draudimas profesinės karo tarnybos kariams būti profesinių sąjungų nariais atsirado tik 1998 m. priėmus Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymą. Tai suponuoja, kad iki 1998 m. profesinės karo tarnybos karių teisė būti profesinių sąjungų nariais nebuvo reglamentuojama. Todėl galima suabejoti dėl dabartinio draudimo profesinės karo tarnybos kariams būti profesinių sąjungų nariais atitiktis TDO reikalavimui valstybėms narėms nemažinti darbuotojų teisių, buvusių iki TDO konvencijos Nr. 87 ratifikavimo.

5. Abejotina ir civilinių krašto apsaugos darbuotojų teisės jungtis į asociacijas reguliavimo atitiktis Lietuvos Respublikos tarptautiniams įsipareigojimams, nes civilinės krašto apsaugos tarnybos statutiniams tarnautojams, kaip ir profesinės karo tarnybos

kariams, draudžiama būti profesinių sąjungų nariais. Tuo tarpu ir TDO konvencija Nr. 87 dėl asociacijų laisvės ir teisės jungtis į organizacijas gynimo, ir Europos socialinė chartija nenumato galimybės uždrausti civiliniams darbuotojams, dirbantiems ginkluotosiose pajėgose, jungtis į organizacijas, atstovaujančias jų darbo, socialiniams ir ekonominiams interesams.

Santrauka

„Valstybės tarnautojų teisė jungtis į profesines sąjungas ir jos įgyvendinimo sąlygos“

Magistro darbe nagrinėjama teisės jungtis į profesines sąjungas ypatumai valstybės tarnyboje, atskirai aptariant ypatumus statutiniams valstybės tarnautojams bei ginkluotojų pajėgų nariams. Tyrimo pradžioje nustatoma teisės jungtis į profesines sąjungas sąvoka ir turinys. Analizuojama šios teisės tarptautinis teisinis reguliavimas: tiriamos Tarptautinės darbo organizacijos priimtose konvencijose nuostatos, šios organizacijos Asociacijų laisvės komiteto praktika, Ekspertų komiteto išvados, pataisytosios Europos socialinės chartijos nuostatos bei Europos socialinių teisių komiteto išvados. Tiriama valstybės tarnautojų teisės jungtis į profesines sąjungas teisinis reglamentavimas Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose, nustatant atitikimą tarptautiniam teisiniui reguliavimui. Darbe aptariama kolektyvinių derybų galimybės ir ypatumai valstybės tarnyboje. Analizuojama galimybė pasinaudoti teise į streiką valstybės tarnyboje, šios teisės ribojimai statiniams valstybės tarnautojams.

Summary

„The right of civil servants to join trade unions and its implementation“

This master paper presents the research of peculiarities of civil servants right to join trade unions. We also individually analysed peculiarities of this right for statutory servants and for members of armed forces. The concept and the contents of the right of civil servants to join trade unions are determined at the beginning of the research. We present the analysis of international law regulation of this right: the research of conventions initiated by The International Labour Organization, reports of the ILO's Committee on Freedom of Association, the conclusions of the Committees of Experts, the European Social Charter and the conclusions of European Committee of Social Rights. An investigation of national law legislation of the right of civil servants to join trade unions and it's fulfilment to international law regulations was conducted in this study. We discussed opportunities and peculiarities of collective bargaining in civil service. The analysis of strike opportunities for civil servants is presented as well as prohibition of this right to statutory servants.

Naudota literatūra

I. Norminė literatūra

1. Tarptautiniai teisės aktai

- 1.1. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288.
- 1.2. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3290.
- 1.3. Tarptautinės darbo organizacijos konstitucija [žiūrėta: 2008-11-23]. Prieiga per internetą <<http://www.ilo.org/ilolex/english/constq.htm>>.
- 1.4. Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 87 „Dėl asociacijų laisvės ir teisės jungtis į organizacijas gynimo“ // Valstybės žinios, 1996, Nr. 27-653.
- 1.5. Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 98 „Dėl teisės jungtis į organizacijas ir vesti kolektyvines derybas principų taikymo“ // Valstybės žinios, 1996, Nr. 30-740.
- 1.6. Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 151 „Dėl valstybės tarnautojų teisės jungtis į organizacijas gynimo ir darbo sąlygų valstybinėse tarnybose nustatymo procedūrų“. [žiūrėta 2009-03-02]. Prieiga per internetą < <http://www.socmin.lt/index.php?312091507>>.
- 1.7. Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 154 „Dėl kolektyvinių derybų skatinimo“ // Valstybės žinios, 1996-04-03, Nr. 30-740.
- 1.8. Visuotinės žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-2497.

2. Regioniniai teisės aktai

- 2.1. Europos socialinė chartija (pataisyta) // Valstybės žinios, 2001, Nr. 49-1704.
- 2.2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987.
- 2.3. Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija. [žiūrėta: 2009-02-24]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303LT.01000101.htm>>.
- 2.4. Europos Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartija. Official Journal of the European Communities. 1989, C323.
- 2.5. Konsoliduota Europos bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios, 2004, Nr. 2 – 2.
- 2.6. Sutartis dėl Konstitucijos Europai // Valstybės žinios, 2006, Nr. 117-4452.

3. Lietuvos Respublikos teisės aktai

- 3.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žinios, 1992, Nr. 33–1014.
- 3.2. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569.
- 3.3. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130.
- 3.4. Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymas // Valstybės žinios, 1991, Nr. 34-933.
- 3.5. Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymas // Valstybės žinios, 1995, Nr. 33-759.
- 3.6. Lietuvos respublikos vidaus tarnybos statutas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1927.
- 3.7. Lietuvos Respublikos tarnybos Lietuvos muitinėje statuso patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 94-2917.
- 3.8. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 11-163.
- 3.9. Lietuvos Respublikos tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1088.
- 3.10. Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 33-1250.
- 3.11. Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 92-2848.
- 3.12. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1919.
- 3.13. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 1998, Nr. 49-1325.
- 3.14. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 60-1945.
- 3.15. Pirmoji Lietuvos Respublikos ataskaita dėl Europos socialinės chartijos (pataisytos) įgyvendinimo (2003 m.) [žiūrėta 2009-03-01] Prieiga per internetą: <
<http://www.socmin.lt/index.php?2021157222> >.

4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimai

- 4.1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 1997, Nr. 40-977.

- 4.2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymo 6 straipsnio 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. // Valstybės žinios, 2000, Nr. 3 – 78.
- 4.3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reglamentuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios, 2004, Nr. 181-6709.

II. Specialioji literatūra

1. Spausdintinės monografijos, vadovėliai, knygos

- 1.1. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Ats. redaktorius JOVAIŠAS, K. Vilnius: Teisės institutas, 2000. ISBN 9955-9346-0-3.
- 1.2. NEKROŠIUS, I.; TIAŽKIJUS, V.; KOVEROVAS, P; et al. Lietuvos respublikos darbo kodekso komentaras. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003. ISBN 9986-567-86-6.
- 1.3. NEKROŠIUS, I. et al. Darbo teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008. ISBN 978-9955-30-027-4.
- 1.4. TIAŽKIJUS, V. Darbo teisė: Teorija ir praktika. I tomas. Justitija, Vilnius, 2005. ISBN 9986-616-15-6.
- 1.5. PETRYLAITĖ, D. Kolektyviniai darbo ginčai. Monografija. Vilnius Teisinės informacijos centras, 2005. ISBN 9955-557-69-9.
- 1.6. PETRYLAITĖ, D. Profesinių sąjungų veikla ir socialinės partnerystės plėtra Lietuvoje. Jonava, 2008. ISBN 978-9955-532-84-2.
- 1.7. KASILIAUSKAS, N. Profesinės sąjungos Lietuvoje. Teisinio statuso problemos. Vilnius, 2008. ISBN 978-609-95028-0-9.
- 1.8. Fernando Valdes Dal-Re (Director). Freedom of association of workers and Employers in the countries of the European Union. Madrid, 2007. ISBN – 13:978-84-8417-221-5.

2. Straipsniai iš žurnalų ir kitų spausdintinių tęstinių leidinių

- 2.1. KASILIAUSKAS, N. Asociacijų laisvės įgyvendinimo valstybės tarnyboje, policijoje ir kariuomenėje ypatumai. Vilniaus universiteto mokslo darbai: Teisė, 2005. Nr. 55. ISSN 1392-1274.

- 2.2. PETRYLAITĖ, D. Asociacijų laisvė valstybės tarnyboje: norai ir galimybės. Justitija, Vilnius, 2007. Nr. 1(63). ISSN 1392-5709.
- 2.3. NEKROŠIUS I. Lietuvos Respublikos darbo kodekso rengimo problemos. Vilniaus universiteto mokslo darbai: Teisė, 1999. Nr. 33(1). ISSN 1392-1274.
- 2.4. TIAŽKIJUS, V. Darbo teisė ir valstybės tarnyba: panašumai ir skirtumai. Justitija, Vilnius, 2004. Nr. 1(49) ISSN 1392-5709.
- 2.5. KASILIAUSKAS, N. Kolektyvinės sutartys valstybės tarnyboje. Vilniaus universiteto mokslo darbai: Teisė, 2005, Nr. 55. ISSN 1392-1274.
- 2.6. POVILAITIENĖ, I. Valstybės tarnyba: kai kurios atskyrimo nuo darbo teisinių santykių ir darbo įstatymų taikymo ribų nustatymo problemos Lietuvoje. Vilniaus universiteto mokslo darbai: Teisė, 2004, Nr. 53. ISSN 1392-1274.

III. Teismų praktika

- 1.1. Administracinių teismų praktika: Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis. 2002, Nr. 3, p. 273.

IV. Tarptautinių organizacijų organų priimti praktinio taikymo dokumentai

- 1.1. Report of the Committee of Freedom of Association of the ILO on complaint against the Government of Mexico presented by the Single Trade Union of Workers of the Secretariat of the Environment, Natural Resources and Fisheries Report No. 300, Case(s) No(s). 1844. [žiūrėta 2008-11-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.ilo.org/ilolex/english/caseframeE.htm>>.
- 1.2. Freedom of Association and Collective bargaining: General Survey by the Committee of experts on the application of Conventions and Recommendations.- Geneva: International Labour Office, 1994, Report III, Part 4b.
- 1.3. Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition. Geneva: International labour offices, 2006.
- 1.4. Freedom of association in practice: Lessons learned. Report of the director-general. Global report under the follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work. Geneva: International Labour Office, 97th Session 2008, Report I (B).

- 1.5. Digest of the case law of European committee of social rights. [žiūrēta 2009-03-03].
Prieiga per internetą <www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/digest/DigestSept2008_en.pdf>.
- 1.6. European principles for public administration // SIGMA papers, No. 27, p. 15-26
[žiūrēta 2009-03-06]. Prieiga per internetą < <http://www.sigmaweb.org/dataoecd/26/30/36972467.pdf> >.